

דעות

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

A hatvanéves Izraelben láttam (VI.)

ושבו בנים לגבולם

És visszatérnek a gyermekek az ő határukba

(Jeremiás 31,15)

Harminchat éves koromig kellett várnom, amíg első alkalommal megkaptam az útlevelet Izraelbe. Három és fél évtizedig egy magyarországi születésű zsidó nem kapta meg a lehetőséget, hogy a Szentföldre, Atyái földjére látogathasson. Persze nem én voltam az egyetlen, hanem a magyar rabbikar többi tagja sem. Jó néhányan azért voltak olyanok, akik illegálisan, Bécsen keresztül mégis eljuthattak Erecbe. A bécsi izraeli követségen ugyanis nem pecsételték be az útlevélt az izraeli vízumot.

A magyarországi zsidóság delegációjának tagjaként 1984-ben, s ez már a politikai enyhülés egyik első jele lehetett, tóramaradványokat, tóratördeléket vittünk Erec Jiszrá-élbe. A cél az volt, hogy az egykoron meggyalázott, megszenteltelített, vagy egyszerűen csak tönkrement terekstörödékeket Jeruzsálemba vigyük, hogy ott méltó módon „elrejtjük”, eltemessük őket. A több mint száz szifré kódos maradvány a Templom-hegyen, a modern kori genizák számára kialakított barlangban pihen, emlékéül az egykor élő magyarországi zsidóságnak.

Utazásunk előtt nem várt meghívót kaptak a delegáció tagjai. Az Állami Egyháziügyi Hivatal illetékesei „szíves beszélgetésre” invitáltak bennünket, szóval raportra rendelték. Hidegszemű tisztviselő hívta fel a figyelmünket, vigyázzunk, mert az

Az akkori terminál feliratának rekonstruált változata

Amikor először megláttuk a Földközi-tengert Tel-Avivnál, mindannyiunknak könny szökött a szemébe. Több ezer év után újra otthon! Csendesen mormoltuk az ősi áldást: *Légy áldott Örökkévaló, aki életben tartottál bennünket, s engedted számunkra, hogy megérjük a mai napot.*

Tel-Aviv különösen szép felülről, madártávlatból. Közlekedése dinamikus, a város a magasból tekintve is életerős, lüktető, eleven metropolisnak tűnt. Jó volt látni, jó volt odaérni. Még néhány kedélyes szó a gépen, élcelődő megjegyzés a helyzet fonákságán, majd hirtelen egy nem várt mondat hangzik el a kapitány szájából: „Kedves utasunkat, Schöner Alfrédot arra kérjük, maradjon a fedélzeten, s csak akkor hagyja el a gépet, amikor már mindenki leszállt!”

Torkomban dobogott a szívem! Mi történhetett? Mégsem szállhatok le?

Mikor a többiek már elhagyták a repülőt, szép lassan elindultam a kijárat felé. A lépcsőről lejöve, az ártított repülőterei beton szavakkal el-

cogást véltem felfedezni. Megszó- lalt:

– Nem emlékszel rám? Zelekovics Sanyi vagyok a Népszínház utcából, nem emlékszel rám? Együtt énekel- tünk a Nagyfuvaros utcai templom- ban Smilovics bácsi kórusában.

Mögöttem a hatalmas repülőgép, előttem a kitárulkozó város, s mégis egy pillanatig gyerekkorom kórusa villant fel. Stern Laci, a csodahangú kántor, Gerendai Bandi, a tenorista, Szűcs Gabi, a baritonista, Waldmann bácsi, a gyönyörű hangú basszista és sok-sok kisgyerek, akik közül már nem emlékszem mindenkinek a nevére.

Az emlékek zűrzavarából a Ben Gurion repülőtér betonjára érkeztem vissza. Zelekovics Sanyi így szólt hozzám:

– A repülőter egyik parancsnoka vagyok. Láttam az utaslistán, hogy te is ideérkezel, gondoltam, köszöntöm a rég nem látott barátot – majd hatalmas kezével kedélyesen hátba vá- gott, hirtelen gázt adott, s a dzsip a főbejárat elé gördült. Ismét megszól- lalt:

– Nézd e hatalmas feliratot – mutatott fölfelé –, és soha ne felejtse el ezt a pillanatot!

Jeremiás könyvének gyönyörű mondatát olvastam el héberül először Izraelben.

ושבו בנים לגבולם

És visszatérnek a gyermekek az ő határukba!

Schöner Alfréd

Tel-Aviv látképe a repülőgépből

egy hadban álló ország, ahol nem vállalnak felelősséget testi épségün- kért. Egyben hozzátette, ne hozzunk szégyent a Magyar Népköztársaság jó hírére, csak semmi cionizmus! Az ott lévő rabbik és világi vezetők der- medten hallgatták az intő szavakat, megszegyénítve érezték magukat, de szívük mélyén mégis mosolyogva fogadták a kioktatást.

Csomagolás, készülődés, felfoko- zott várakozás, s végre a várva várt utazás...

mondhatatlan forróságot sugárzott. Hirtelen egy katonai dzsip kanyarod- tott elém. Felfokozott kíváncsiság- gal és izgalommal teli pillanatok voltak ezek. A dzsipben a volánál 185-190 cm magas katona ült. Ké- nyesen ápoltság borította arcát. Fekete napszemüveg takarta szemét. Ékes magyarsággal bizalmasan szólt hozzám: „Frédi, nem ülsz be mellém?”

A meglepetéstől elakadt a han- gom.

– Nem ülsz be mellém? – ismételt- te meg a kérdést, s hangjából némi „incselkedés” hallatszott. Amikor le- vette szemüvegét, mélyen a szemébe néztem, s tekintetében ismerős kun-

Időzített gyász

(Vájchi hetiszakasz)

JÁKOB ÓSAPÁNK – miután megáldotta fiait – 147 éves korában adta vissza lelkét a Teremtőnek. Még életében József megígérte neki: telje- sítí végakarátát, hogy Kánaánban, az Ígért Földjén, az Ábrahám által vá- sárolt Machpéla barlangban temes- sék el.

József csak 110 évet élt. Bár test- vérei közül ő majdnem a legfiatalabb volt, mégis előbb halt meg, mint azok. Bölcsseink ezt azzal magyaráz- ták, hogy nem tiltakozott, amikor testvérei apjáról azt mondták, hogy „szolgád, az apánk”. Egy másik midrási forrás szerint Józsefnek azért adatott rövidebb élet, mint testvérei- nek, mert megbűnhődött amiatt, hogy bebalzsamoztatta apja testét, ami ellentétben áll a zsidó szokások- kal, szellemiséggel (Brésit rabbá, 100,3).

***

„ÉS NAGY GYÁSZT rendezett apjának” (Genezis, 50,10). Szombat- on és a zsidó ünnepeken nem szabad gyászolni. Ezek a hétnapos gyász- ciklust (sivá) is megszaktíják. A psedvorszai reb Ásert egy pénteki na- pon temették. Fia, a psiszhai cádik, akit „szent zsidónak” neveztek, a te- metés után kénytelen volt Psed- vorzában maradni, mert a szombat beállta előtt már nem ért volna haza. Az itteniek nagy meglepetéssel lát- ták, hogy a cádik a szombati összejö- vetelen éppoly jó kedélyű volt, mint máskor, s úgy tűnt, mintha apja halá- la nem lett volna rá hatással. A szombat délutáni „harmadik lakoma” (szeudá slisit) is emelkedett hangul- tban zajlott, s a cádikon ekkor sem látszott semmi szomorúság. A szom- bat kimenetelekor, közvetlenül a Hávadála ima után, a Hámávdil dal éneklése közben a psiszhai cádik ájultan fordult le székeréről. Miután magához térítették, jajveszékelve, ruháját megtépve gyászolta meg ap- ját. Ekkor jöttek rá a helybéliek, hogy nem történt más, mint az, hogy a cádik képes volt érzelmei felül- emelkedni, és gyászát úgy időzíteni, hogy a szombat szentségét ne sértse meg saját fájdalommal.

***

„ÉS IGEN NAGY és fájdalmas si- ratást tartottak ott” (uo.). „Ott”, Atád szérűjén, a Jordánon túl tartották meg Jákob halála után a hétnapos gyászt. A helybéliek nem tudták, kiről van szó, csak azt, hogy „nagy gyász ez Egyiptomnak”, mivel – Jó- zsef iránti tiszteletből – az egyiptomi katonaság és a főurak is részt vettek a temetésen.

A Talmud szerint „még a lovak és szamarak is gyásztoltak” (Szóta, 13). Mi az, hogy a lovak is gyásztoltak? Reb Baruch Epstein (Tóra Tmima)

szert ez azt jelentette, hogy a lova- kat fekete lepellel borították be, mint ahogy az főemberek temetésén szo- kásos.

***

A „MEGTÉRT ŐSEIHEZ” kife- jezést az Írásban Bölcsseink úgy ér- telmezték, hogy „Jákob nem halt meg” (Táánit, 5). Hogyan kell ezt ér- telmezni – teszi fel a kérdést a Tal- mud –, hiszen maga az Írás tanúsítja, hogy Jákob testét bebalzsamozták, meggyászolták, szabályosan elte- mették. A válasz jellemző zsidó gon- dolkodásmódot tükröz: az Írás egyenlőségelet tesz Jákob és leszá- rmozottai között. Ahogy mind a mai napig élnek és léteznek zsidók és él a zsidó szellemiség, így él Jákob szel- leme azóta is...

***

„NEM TÁVOZIK a jogar Jehu- dától, sem a kormánypálca térdei kö- zül, míg eljő Siló, kinek engedelmes- kednek a népek” (Genezis, 49,10). A nagy cádik hírében álló párisi Hillél arról volt nevezetes, hogy a vallási parancsokat minden apró részleté- ben, teljes odaadással tartotta be. Az ő idejében – a 19. század negyvenes éveiben – a cári kormány rendeleteileg tiltotta a szakáll és pajesz viselését, azzal fenyegetve, hogy akit rajtakap- nak, azt súlyosan megbüntetik.

Hillél ezt a rendelkezést nem volt hajlandó betartani. Valaki beárulta ezt a hatóságoknál, azok meg elren- delték, hogy akár erőszak árán is, de le kell vágni tincseit. Hillél a végsőkig ellenállt, kezével szorította fejéhez a pajeszát, nem engedte, hogy hozzányúljanak. Egy egyszerű kis foltozósabó – látván a nagy ve- sélyt, amibe a cádik került – élete kockáztatásával megszöktette Hil- lélt, ezzel megmentve őt a biztos halá- laltól. A cádik, amikor köszönetet mondott megmentőjének és megál- dotta őt, azt is megígérte, hogy halá- la után mellé fogják temetni.

Teltek-múltak az évek, Hillél a fehéroroszországi Bobrojszkban lett rabbi. Rendszeresen járta a távolabbi vidékeket is, főleg Cherszon és Jekatyerinoszláv környékét, minde- nütt istentélelemre és a parancsola- tok betartására tanítva az egyszerű zsidókat.

Éppen Cherszonban tartózkodott, amikor megbetegedett, és egy szom- bati napon – 69 éves korában – vá- ratlanul elhunyt. Másnap, vasárnap temették el a helyi temetőben, mivel a nagy távolság miatt lakóhelyére, Bobrojszkba nem tudták volna a holttestet elvinni. Később sírja fölé épületet emeltek (ohel), ahová mesz- sze földről is eljöttek a zsidók imád- kozni.

Ismét eltelt néhány év. Egy esős, viharos téli napon egy cherszoni menhelyen (hekdes) meghalt egy ismeretlen zsidó. A Szentegylet (Chevra Kadisa) emberének a rossz időben nem akaródzott elmenni az elnökhöz, hogy megkérdezze, hova temesse el az ismeretlent. Oda teme- tem, ahol találok helyet – gondolta. Így is tett. Talált egy üres sírhelyet, és gyorsan eltemette a rokon nélküli hitsorsost.

Néhány nap elteltével vették csak észre, hogy a nagy Hillél sírja mel- lett egy friss sír is van. Amikor az is kiderült, hogy egy jöttment koldus lett a cádik szomszédja az örök nyu- galomban, kitört a botrány. De nem volt mit tenni. Ha egy zsidó egyszer eltemetnek, azt többé semmilyen módon nem szabad megbolygatni, sírjából kivenni. A hitközség embe- rei legalább azt szeretnék volna meg- tudni, ki fia-borja volt az, aki abban a kegyben részesült, hogy Hillél mellett legyen eltemetve.

Kiderült, hogy egykor ő is párisi illetőségű volt, és annak idején me- mentette Hillél életét, aki megígérte neki, hogy egymás mellett lesznek eltemetve...

Naftali Kraus

MEGHÍVÓ

a Budapesti Zsidó Hitközség

a budapesti gettó felszabadításának
64. évfordulója alkalmából

emlékező

istentiszteletet tart

2009. január 18-án (vasárnap)

10.00 órakor

a Dohány utcai zsinagógában.

Beszédet mond:

Domán István főrabbi

Énekel: Fekete László főkántor

A kegyeletes megemlékezésre tisztelettel meghívjuk

Streit Sándor
(Budapesti Zsidó Hitközség)
elnök

Zoltai Gusztáv
(Budapesti Zsidó Hitközség)
ügyvezető igazgató

Chanukkai üdvözlők

Gyurcsány Ferenc miniszterelnök

A világ zsidósága a megmaradás csodájának ünnepére készül ezekben a napokban, a chanukiják az egész emberiség számára hordozzák az ősi valóság üzenetét.

A chanukka az önazonosság megőrzésének, a közösség megmaradásának és a jövőbe vetett hit és remény megélésének ünnepe. Erték, mely egyformán fontos isten teremtményeinek, minden embernek.

A fény mindig legyőzi a sötétséget, a jó a rosszat és ennek tudása ad erőt a zsidóságnak, egyben hirdelve az összetartozás fontosságát.

Magyarország demokratikus jogállama és mint az ország miniszterelnöke, büszke vagyok arra, hogy a hazában Önök nyíltan, és szabadon élhetik meg ünnepeiket és vállalhatják – mint minden honfitársunk – vallásukat. Biztos vagyok benne, hogy a chanukka fényei mindenki számára egyértelművé teszi: a különbözőség és a sokszínűség értékeit, hisz ez az egész emberiség gyarapodását szolgálja.

Meggyőződéssel, hittel hiszek az ünnep méltóságában, a kölcsönös elfogadás és összetartozás élményében és erejében.

Kívánom, hogy ünnepük békességben és kiteljesült boldogságban teljen.

Szili Katalin házelnök

A chanukka a világ zsidósága számára különleges ünnep: a fény ünnepe, hitvallás abban, hogy a fény legyőzi a sötétséget, a jó a gonoszát, s abban, hogy a rossz után jó jön.

Az ünnep a chanukkai gyertyák fényében telik szerte a világon, a gyertyák lángja ősi üzenetet hordoz az emberiség számára.

Kívánom Önöknek, hogy az ünnep boldog, örömteli, békés kiteljesülésben teljen!

Kiss Péter kancelláriaminiszter

A zsidó közösségek, családok talán legismertebb ünnepén, a chanukkán szívből köszöntöm Önt és a közösség valamennyi tagját. Azt kívánom, hogy a nyolc napon keresztül fellebbonygó gyertyák fényei ne csupán a múlt, egy maroknyi, de hitében szilárd ember győzelmére emlékeztessenek, hanem világítsák be mindennapjaikat. Ahogy a mécses fénye elűzi a sötétséget, ugyanúgy őrzi el a szeretetet, és egymás iránti tiszteletet a gonosz indulatokat, a mindennapi békétlenségeinket.

Azt szeretném, hogy az öröm és a boldogság, amely ilyenkor betölti a családok, az emberek napjait, ne nyolc napig tartson, hanem ez legyen tartós, ezzel is erősítve közösségeiket. A hagyomány, a kultúra, a hit ápolása több mint 5700 éven át megtartotta és élte a zsidó népet.

Kívánom Önöknek, hogy közös hazánkban, a Magyar Köztársaságban minél felszabadultabban, félelem nélkül legyenek képesek élni, dolgozni, ünnepelni. Én magam és a kormány mindehhez ugyanúgy, mint eddig – a lehetőség keretei között –, a jövőben is segítséget nyújtunk.

Börze a Terézvárosban

Gervai László, Gál Juli, László Miklós

„Azért szerveztem meg ezt a kirakodóvásárt, börzét, hogy végre azok is gondolhassanak magukra, választhassanak ruhákat, háztartási kiegészítőket, apró ajándéktárgyakat, akik eddig mindig csak adtak. Azokra a szülőkre, nagyszülőkre gondolok, akik az esetek döntő többségében unokáiknak és gyerekeiknek vásárolnak. Most magukat is megajándékozhatják” – mondta lapunknak Gál Juli, az esemény ötletgazdája, szervezője, a nagy hagyományokkal rendelkező, elismerten működő Hunyadi téri templom klubjának vezetője, hozzátéve, maga a kezdeményezés egyfajta hagyományteremtő szándékkal is bír.

– Hogyan népszerűsítette a programot?
– Minden rendelkezésemre álló módon. Közzétettem az interneten számos fórumon, szórólapokkal kerestem meg a templomkörzeteket, a szociális intézményeket, és az ismerősöimtől is szép számmal érkeztek felajánlások, adományok.

– Kik és miket adtak?
– Lehetetlen mindenkit megnevezni, de a teljes hagyatékok, a kis szatyorban elférő holmik, a zsidó vállalkozóktól – mint például Beer Iván és Beer György – kapott felajánlások, a körzetek és klubok tagjainak ajándékai, a grúzok, oroszok tetszetős, feleslegessé vált ruháim, de akár a város másik részéről érkezett idős emberek adományai is egyforma értékkel bírtak. A 24 személyes étkezőtől a panofix bundáig, a gyerekjátéktól a kancsóig itt a világon minden van. Jelképes áron adjuk őket (többen jeleztek, hogy általában ami ingyen van, annak nincs igazán értéke), de akiknek ez is sok, azok megkapják ingyen. Itt nemcsak vásárolni lehet, hanem egy kis sós-édes kóser süti és kávé mellett régi ismerősökkel elbeszélgetni is.

Ezúton szeretném megköszönni mindenkinek a segítséget, azoknak, akik adományoztak, a templom vezetőségének a lehetőségért, és annak a néhány megszállottnak, akik szabadidejüket, energiájukat áldozták arra, hogy nekem segítsenek.

– Mekkora volt az érdeklődés?
– Nagy, a vártnál is nagyobb. Főként idősek jöttek, de voltak kismamák, és a 30–40 éves korosztályból is jöttek. Sokat lendített az ügy népszerűségén, hogy a Terézvárosi tévé már legalább második hete népszerűsíti vásárunkat. Forgattak is nálunk.

– Mi történik a befolyt összeggel?
– A bevételt zsinagógánk javára ajánlottam fel: ünnepek előtt vagyunk, és így egy kicsit többet, flottaban tudunk majd vásárolni. Chanukkára készülünk, az első gyertyagyújtás napjára szép programot, műsoros estet szerveztünk.

– Jó hírű és látogatott ez a klub, a Generációk Klubja. Mi a titka?
– 11 éve vezetem. Félgözzel, elkötelezettség nélkül én semmit nem tudok csinálni, s igazából nem is vagyok benne biztos, kinek fontosabb ez az egész, nekem vagy azoknak az idős és középkorú embereknek, akik itt tölteneik hetente néhány órát. Úgy gondolom, és a visszajelzések is azt mutatják, hogy Budapest egyik legaktívabb klubja a Hunyadi téri. Meghívottaink között voltak – a teljesség igénye nélkül – a Szeretkórház geriátriára szakosodott orvosai, Közel-Kelet-szakértő, könyvkiadók, mentálhigiénikus, az önkormányzat vezető tisztségviselői, kárpótlásban járatosak, rabbi, vezető művészek és még sokan mások.

Minden héten csütörtökön pedig megelőzés jelleggel csontritkulás-tornát tartunk, amelyért a klubtagoknak nem kell fizetni.

– Hány tagjuk van?
– Attól függ, milyen rendezvény, esemény van, s évszakfüggő is a dolog, de a törzsközönség, aki ha esik, ha fúj, eljön, 20 fő, ha kirándulni megyünk, 60, ha műsoros rendezvény van, akkor 100.

– Hallottam, hogy évente két alkalommal útra kelnek. Merre szoktak kirándulni?
– Körülbelül tíz éve létezik Szomszédoló címet viselő kirándulássorozatunk, melyet pályázati pénzből működtetünk. Bejártuk már Magyarország minden hitközségét, de voltunk Komáromban és Bécsben is.

– A klub rendezvényeire milyen korosztályokból jönnek?
– Kirándulni abszolút vegyesen, ezek az alkalmak nagyon népszerűek, és a nagymamától az unokáig mindenki itt van. Legközelebb, tavasszal, Miskolcra megyünk.

Szilágyi Iván Péter

1%

Fejezzük ki hálánkat az 1944-ben zsidó üldözöttek életét megmentő és ma már igen idős koruk miatt egyre inkább segítségére szoruló Jad Vase-m-kitüntetések iránt oly módon is, hogy jövedelemadónk 1%-át megsegítésükre ajánljuk fel. Igaz Emberekért Alapítvány. Adószám: 18040094-1-42. Kérjük, hogy lehetőség szerint külön adománnyal is támogassák a kitüntetetteket. Csekk napközben igényelhető a 341-1261 telefonszámon.

Az Európai Zsidó Kongresszus Brüsszelben megtartott tisztújító közgyűlésén Zoltai Gusztávot, a Mazsihisz és a BZSH ügyvezető igazgatóját 53 ország 88 küldötte egyhangúlag választotta meg négy évre a kilenc tagú végrehajtó bizottságba. Ez a tény – mint mondta Zoltai – a magyar zsidóság európai helyzetének elismerését jelenti. Arról is szólt, hogy az EZSK a Zsidó Világkongresszus januári ülésére Feldmájer Pétert, a Mazsihisz elnökét kormányzótanácsi tagnak jelöli. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök levélben gratulált Zoltai Gusztávnak.

Jótekonysági vacsora

A várbéli Hilton előtt álló londine-reknek mintegy 400 alkalommal kellett a Szeretkórház által immár ötödik alkalommal megrendezett jótekonysági vacsora vendégeit üdvözölni, ugyanis ennyien érkeztek, ennyien érezték s érzik évek óta, hogy ilyen célra, a gyógyításért jó és érdemes áldozni, adományozni.

Dr. Deutsch Zsuzsa, az intézmény főigazgató asszonya formabontó módon fogadta a vendégeket: nem külön-külön, hanem oly módon, ahogyan egy baráti kör tagjait szokás. Tette ezt azért is, mert ismerős arcképeket látott, olyan embereket, akiknek fontos volt itt lenni, olyanokat, akik a repülőtérről vagy éppen az ország legtávolabbi szegmenséből közvetlenül ide siettek. Mindenekelőtt köszönetet mondott a honoráriumukról lemondó művészeknek, a szálloda vezetésének, a kulináris élvezetekért felelősöknek, kollégáinak – kiemelve a kórház gazdasági igazgatóját, Szinai T. Józsefet.

A főigazgató asszony személyes példaképpel illusztrálta, milyen a „másik oldalon lenni”, azaz orvosként orvosokra szorolni, adott esetben megtagasztalni a könnyen kimondott sztereotíp, bátorító szavak hatását.

Az este háziasszonya, műsorközlelője Váradi Júlia volt, aki a művészeket nem csupán bekonferálta, de néhány mondat erejéig ki is faggatta őket. „Véletlenül!” csupa olyan fellépő adta tudása legjavát, akitől nem idegen a jótekonyság, aki mindig

szívesen vesz részt hasonló rendezvényeken.

Mága Zoltán hegedűművész ez alkalommal nem játékával bűvölte el a közönséget, meghívásának oka az volt, hogy a közeljövőben megrendezésre kerülő nagyszabású estjének bevételeiből egymillió forintot ajánlott fel a Szeretkórház javára.

Kulka János, Béres Ilona, Bódi Magdi, Földváry Gergely (zongora), Vásári Mónika, a Rajkó zenekar, valamint a Hot Club of Hungary: ők voltak azok, akik versben, prózában s a zene szárnyán adtak tanúbizonyságot elkötelezettségükről, számaiukat úgy válogatva, hogy abból valóban a jó áradt, a szó legnemesebb értelmében, nemegyszer könnyeket csalva a vendégek szemébe.

A tombolatárgyak, a teljesség igénye nélkül: értékes ékszerek, könyvcsoomagok, sétarepülés, operajegyek, képek-grafikák, bükkfürdői, debreceni pihenési lehetőség, vacsorameghívások.

Közérdeklődésre számot tartó az, amit a kórház gazdasági igazgatójától megtudtam, vagyis hogy a tavalyi hasonló rendezvényből befolyt közel 11 millió forintból új diagnosztikai készüléket, egy kardiológiai ultrahangot vásároltak.

Kiemelt támogatóként Szinai T. József Radó Ákos (Bank Hapoalim) és a Carmel Kft. többségi tulajdonosát, Egri Tamást jelölte meg.

gáljuli

Körzeti kitekintő

Szeged

A Bálint Ház Geser nevű programjában három éve kezdeményezi vidéki hitközségek bemutatkozását, annak cáfolatául, miszerint „vidéken nincs már zsidó élet”. Decemberben Szeged–Budapest hidat hirdett a közösségi ház. Fritz Zsuzsanna igazgató köszöntője után Maczelka Noémi zongoraművész, az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar tanszékvezetője, az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért ügyvezetője egy dél-alföldi zeneszerző, Moór Emánuel művét adta elő, majd a szegedi Akropolisz Táncszínház műsora következett tradicionális zsidó táncok, országos fesztiválok díjnyertes produkciók felvonulásátával. A közösség kulturális életéről Lednitzky András elnök, vallási életéről Markovics Zsolt főrabbi szólt. Folyamatos vastaps mellett bemutatkozott a Golda Meir Szalonzenekar zsidó dallamokkal, befejezőként a Hegedűs a háztetőn, végzőként a „Szöged híres város, Tápéval határos” idézetével. Dusha Béla fotóművész három és fél éves Élő Zsinagóga fotói adtak ábrázolt hátteret az egész estét betöltő produkciónak. A híd valóra vált. A közösség életét azok látták, akik ezt a fővárosban hiányolják, s akik tanulhattak volna belőle, most is közömbösek voltak. A közösség körében ismert személyiségek is feltűntek, mint Gulyás Kálmán korábbi egyháziügyi államtitkár, Horváth Attila, a College International főigazgatója, Bárdos Pál, Fenákel Judit írók, Havas Judit előadóművész, Radó Gyula rendező és mások, elszármazott szegediek. A vendéglátók és a vendégek egy könyvbemutató kapcsán jövő évi ismételt találkozásban egyeztek meg.

***

A hitközség elöljárósága és az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért Kuratóriuma köszönetét fejezi ki azon támogatóknak, akik az elmúlt évben kiemelt összegeket adományoztak a szegedi Új zsinagóga működtetéséhez, rekonstrukciójához. Külön kiemelve köszönjük visszatérő támogatókat Dr. Papp Gyula akadémikus, Dr. Novák István Prima Primissima-díjas volt szegedi, jelenleg makói és szarvasi városi főépítész segítségnyújtását, utóbbinak gratulálva a napokban kapott elismeréshez.

L. A.

Feltárva, felújítva, átadva

A Zala Megyei és a Kisvásárhelyi Önkormányzat rendezésében adták át a közelmúltban feltárt és felújított kisvásárhelyi zsidótemetőt. Siklósi Vilmos, a zalaegerszegi hitközség elnöke üdvözölte a megjelenteket, és ismertette a sírkert történetét. A megyei közgyűlés részéről Manning Jenő elnök, a település részéről pedig Reicz Jánosné polgármester mondott beszédet. Felekezeti képviselőként Kálmán Tamás főkántor avatta fel a temetőt, majd Zoltai Gusztáv üv. igazgató recitálta a Kádís imát.

A temető felújítását a Mazsihisz támogatásával a megyei önkormányzat és az Iszlám Közösség végezte. Köszönet érte!

Balassagyarmat: egy város menti zsidó értékeit

A napokban, egy szürke őszi hétköznapon, ismét bebizonyosodott: az embereket igenis ki lehet mozdítani általános közönyükből, ha vonzó, szívet-lelket melengető programot, élményt kínálnak számukra. Majdán Béla várostörténész a balassagyarmati zsidó örökséget ápoló Kertész István Alapítvány népszerűsítésére összehívott – immár sokadik – jótékonyági estje újfent tömegeket vonzott a volt vármegyeháza dísztermébe. Markó Iván balettdarabját, Sas József kabarétársulata, Bródy János, Presser Gábor önálló estje után ezúttal a Budapest Klezmer Band lépett a patinás reformkori épület színpadára.

A föllépés előtt az Ipoly-menti Zsidó Kiállítóterembe (a hajdani „gyülekezés házába”) sorra érkeztek az egykoron messze földön híres balassagyarmati zsidó közösség Budapestén élő leszármazottai: Nádél János, Kárpáti György, Kovács Endréné Salamon Éva, Szirmai Ernő, Ács Ottóné Szegedin Ella és mások. Történelmi volt ez a találkozás, mert utoljára 1980-ban gyűlt össze legalább tíz férfi ebben a szent teremben, ahol a frigszekerény mai napig a hajdani nagy múltú közösség eredeti tóratekereszt őrzi, rejti magában. Az utolsó helyi hírmondók egyike, Bauer József hitközségi elnök szót a város és a Mazsibisz által is segített Kertész István Alapítvány 1992 óta történelmi folytatott tevékenységéről. „A balassagyarmati műemlék zsidótemető 3400 sírkövének digitális dokumentálása után szeretnénk a környékbeli zsidótemetők sírköveit is lefotózni. A

következő esztendő kiemelt fő feladata azonban az lesz, hogy egy más funkció alól felszabadult épületrész fölújításával és berendezésével tovább kívánjuk bővíteni a helyi diaszpóra történetét fölelevenítő állandó muzeális kiállításunkat. Az Ipoly-menti Zsidó Kiállítóterem 2000 óta megtekinthető látványos a nógrádi zsidóság 20. századi életét és vészkorát fölelevenítő fotó- és dokumentációs kiállítással, a Balassagyarmathoz kötődő híres zsidó személyiségek (pl. Rózsavölgyi Márk, Kondor Ernő, Michel Gyarmathy, Markó Iván) művészeti munkásságát fölillantó tárlattal kívánjuk bővíteni, gazdagítani. Előbbihez kérte a hitközség elnöke, hogy az elszármazott családoknál meglevő egyes fotókat, dokumentumokat, ill. azok másolatait bocsássák az alapítvány rendelkezésére.” A jelenlévők örömmel fogadták a tájékoztatást, melyet követően kinyilvánították akarataikat a Kertész István Alapítvány tevékenységét támogatók Baráti Körének létrehozására.

A volt megyeháza előcsarnokában a Baranyi Gábor prímás vezette gipsz klezmerzene fájdalmas szépségében, valamint Fogarasi Béla gitárművész és tanítványa, Pap Bence játékában gyönyörködhetnek a vendégek. Csach Gábor művészettörténész a 25 éve elhunyt Jánossy Ferenc, a legendás „Firc” tárlatát nyitotta meg. A méltató a kelet vad életszeretét és a nyugat rációját egyesítő művész értelmiségi családjáról szolt elsőként, mely az építész Györgyöt, a költő és műfordító Istvánt s a nagybányai mű-

vésztelepen nevelkedő Ferencet adta az országnak. Beszélte a Képzőművészeti Főiskola utáni első reformmozgalomról, az Európai Iskoláról, melyhez Jánossy csatlakozott, valamint az 1957–63-as bázeli esztendőkről. Szolt a Balassagyarmaton eltöltött 25 évről, amikor is Samu István pszichiáter karolta fel a sokszor csodabogárnak tartott festőt. „A szabadság és Európa szellemét hozta el Firinc a városba, ahol jó páran felismerték géniuszát. Neoavantgárd, kortárs szellemisége Chagall és Csontváry öntörvényűségét vitte tovább, vitalitást, életszeretetet, dionüszoszi vadsgót s a karneválok kozmikusává növesztett szimbolikáját sugározzák művei” – fejtette ki a művészettörténész. A rendezvény fénypontjaként a klezmer, a zsidó népi hangszerezenét hallhatta a szépszájú közönség, mely nemcsak a népek közötti kapcsolat varázslatos tükrét adta vissza, hanem az élet teljességét, a boldogságot, a fájdalmat, az örömet, a keserűséget, a túlélés, a megmaradás ősi ösztönét, a sírást, a nevetést egyaránt ontotta, sugározta magából. Nem véletlen, hogy a kiváló muzikusokat szünni nem akaró vastappsal kísérték a lelkes jelenlévők. „E felemelő estnek egyetlen hiányzete lehet. Az a mintegy 2000 elhurcolt balassagyarmati, akiket most egy pillanatra gondoljunk ide magunk közé” – emlékeztetett zárásként a tragikus fájdalomra a maradandó élményt nyújtó est szervezője, Majdán Béla.

Szabó Andrea
(Nógrád Megyei Hírlap)

ZSIDÓSÁG RÉGI TOLLAL

Tallózás egykori zsidó újságokban

Arca 26. oldal
A MAGYAR ZSIDÓK LAPJA
SUVHÉRT ÉS HETIFOLGALMI HETILAP

Mottó:
„Leüthetsz. Én nem ütök vissza.
Az én kezem gyöngé a rosszra.
A hulló test helyén leüthetetlen
erősen áll az én igazi testem”

Székely Magda

Sorozatunk eddigi darabjaira visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a „könyv népe” grafomán, írogató, gondolatközlő és -formáló, érdeklődő és tudósító, „krónikás” nép. Aki eredetiben olvassa ezeket az egykori kiadványokat, észreveheti, hogy a tudósítás expresszív erejű vágya, lendülete miként tördeli át olykor a grammatikát, a stílust, az idegen szavak fonetikáját. Születtek jól megszerkesztett lapok, újságírói rutinnal megírt híryanagok, de névtelen, kelteztelen, a szerkesztésben járatlan kezektől származó kiadványok is, ám hiteles, ragyogó tartalommal. Véleményem szerint Dr. Ferenczi Samuné nyolcoldalas lapja is ilyen, s míg megsárgult, töredező oldalait lapozgatom, azon gondolkodom, vajon ki lehetett ez a művelt, intelligens, szabadgondolkodó asszony, miből táplálkozott rajongással keveredő józan racionalitása. Mely forrás ontotta számára az Erec Jiszráéllal kapcsolatos adatok sokaságát,

Óvjatok meg Palesztinában munkátok eredményét!

amelyekkel írásaiban találkozunk? Hogy a könyveknek, újságoknak, feljegyzéseknek miféle arzenálját őrizgette Andrassy úti otthonában, melyben írt, lapot szerkesztett, tárgyalt, postázott, és feltételezhetően még lakott is?

És hogy vajon túlélte-e?

Az asszony szervezet szentföldi munkája felbecsülhetetlen segítség volt a Zsidó Nemzeti Otthon számára. „A menekültekről való gondoskodás egészen új munkakört alakított ki a Wizo kebelében – írja. – Mindenképpen meg kellett könnyíteni az átmenetet a világ különböző tájairól idereseglett tömegek régi és új élete között. Ideiglenes lakásokat építettek számukra, háziipari cikkek készítésére tanították őket, kölcsönöket folyósítottak életlehetőségeik megalapozására. A nagyobb városokban Wizo-boltokat nyitottak iparcikkek árusítására. Mindezek anyagi fedezetéről pedig az »Asszony-hét« megrendezésével gondoskodtak, melyre a rádió is felhívta a lakosság figyelmét.”

A Wizo-munka méreteit világítsa meg néhány adat: a második világháború kitörése előtt már 18 iskola működött a Wizo gondozásában Erec Jiszráéllben 1130 tanítvánnyal, a gyermekgondozó intézményekben összesen 12233 gyermeket láttak el, és 28 szociális gondozót foglalkoztattak. A világháború kitörése előtt az öt kontinensre kiterjedő nőszervezetnek már 130 000 tagja volt, akik a közös ügy érdekében politikamentes platformba tömörültek. A legmagasabb fórum a két évenként összeülő konferencia volt. A vezetőség beszámoló az elvégzett munkáról, meghatározta az előtűk álló két év teendőit, és javaslatot tett a következő ciklus vezető tisztségeire. A konferenciák közötti években megtartott tanácsuléseken ellenőrizték a határozatok végrehajtását, előkészítették a legközelebbi konferencia anyagát. A föderációk és a csoportok pénzt gyűjtöttek a költségvetés számára. Ezeket a pénzüsségeket a cionista munka során kitűzött célok megvalósítására fordították. A Wizo asszonyai a cionista munka támaszai voltak. Egyetlen percre sem volt szabad szem elől téveszteni a Wizo-munka politikamentességének fontosságát, ezáltal a szervezet megőrizte szellemi tisztaságát, feddhetetlenségét a szélsőséges, kontrollálhatatlan és tisztátalan politikai áramlatoktól megfertőzött korban. Viszont tetlenül szemlélője, maga is szenvedő alanya maradt a fasizmus tombolásának, a zsidóság megsemmisítésének.

Azért a Wizo mégsem télenkedett. „1939 végén a központ minden föderációt figyelmeztetett, hogy ne vonja ki magát semmiféle zsidó segítőmunka alól, és minden erejével törekedjen szerencsétlen testvéreink segítésén” – írta Dr. Ferenczi Samuné 1943 őszén, amikor már Auschwitz, Dachau, Majdanek, Treblinka, Birkenau és a többi halálgyár teljes erővel működött, és alig másfél év választotta el a magyar vidék zsidóságát a megsemmisüléstől. Sajnos nincsenek adataink arról, miként segített a Wizo az üldözötteknek, saját tagjainak, családjaiknak, barátainak, szomszédjaiknak. De kétségeink sincsenek a zsidó anyák, feleségek, lányok áldozatkésztségét, bátorságát illetően. Nemcsak a nagyszerű, legendás Szenes Hannára gondolunk, de olyan hétköznapi hősökre is, mint amilyen a nemrég még köztünk élt Scheer Ibolya volt, aki együtt raboskodott Hannával a Conti utcai börtönben, vagy Rác Éva, aki 12 évesen a zajló Dunában úszva menekült meg, vagy Kardos Éva, az egykori szovjet partizánlány.

Feltartóztathatatlannal halad előre az idő, sírba szállnak a nemzedékek, a szemtanúk. Dr. Ferenczi Samuné egy szép idézettel, melynek forrását nem jellelte meg, zárta cikkét 1942 őszén: „Könyveknek árján száll felétek savunk, segítsetek megőrizni az ősi zsidó otthont. Munkánktól függ anyák, gyermekek, családok ezreinek sorsa. Óvjatok meg Palesztinában saját munkátok eredményét, s talán magatok és gyermekeitek jövőjének alapját.”

És jött a förteteg... A magyarországi Wizo tagjai gondolatban Erec Jiszráéllbe menekültek: „Megjelent a piacokon (...) a narancs és a grapefruit. Kivitel híján a citromszüret nagy gondja ma a termelőnek. 6-8 millió ládára számítanak, amiből a belső fogyasztás csak 2 és fél millió...”

Magén István

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 72. zsoltár

Zsoltárunk voltaképpen imádság a királyért, akinek uralmát és országát áldja meg a Mindenható sikerekkel, jóléttel és békével. A költemény címe szerint „Salamontól”, Izrael egyik legjelentősebb uralkodójától (az időszámításunk előtti 10. századból) való, mivel azonban a költő egy ideális király képét rajzolja elénk, egyesek úgy vélik, inkább a messiáskirály ábrázolásával van dolgunk. Mások szerint a címet nem pontosan értjük, mert a vers nem Salamontól való, hanem „Salamonról” szól, s azt még édesapja, Dávid írta röviddel halála előtt, a jövődöbeli király épülésére, Isten áldását kérve fia számára. Ezt a feltételezést támasztja alá az a tény, hogy zsoltárunk végén olvashatjuk: ezzel a művel zárul Dávid költői alkotásainak sora.

Maga a költemény, három zárómondatát leszámítva, tartalmilag két egységre bontható:

1. Az ideális király tulajdonságai: 1–7. vers.

2. Uralmának hatása az országra és a környező világra: 8–17. vers.

A zsoltár szövegének új fordítása:

Salamonnak. Hozz törvényt a királynak, igazságot a király fiának, hogy tisztességgel ítélje népedet, és jog szerint a szegényeket. Hozzanak a hegyek békét a népek, a dombok pedig igazságot. Szerezzen jogot a nép szegényeinek, segítse a nincstelen gyermekeit, és zúzza össze az elnyomót. Féljék őt a nap fényénél s a hold mellett, nemzedékeken át. Szálljon alá (a király), mint rétre az eső, mint a földet áztató zápor. Királyságában virágozzék az igaz s a béke, míg hold van (az égen). Uralkodjék tengertől tengerig, a folyamtól a föld széléig. Boruljanak le előtte a puszták lakói, ellenségei port nyaldossanak. Tarsis és a szigetek királyai ajándékkal kedveskedjenek, Sába és Sebea uralkodói adozzanak neki. A királyok mind boruljanak le, az összes nemzet szolgálja őt, mert megmenti a könyörgő szegényt, a nyomorgót, akinek nincsen támasza. Megkönyörül a szegény nélkülözön, s a rászorulókat életét megsegíti. Fonderlattól, erőszaktól megváltja lelküket, személnen véruknak értéke van. Éljen (a király), adjon neki (Isten) Sába aranyából, s mindig imádkozók érte (a nép), naphosszat áldva őt. Legyen bőséges gabona a földön, gyümölcse érjen a hegyek ormán, mint a Libanon, és sarjadjanak a városok, mint a mező füve. Neve maradjon fenn örökké, napsugárként áradjon híre, áldásra leljenek benne mind a népek, és méltassák őt. Áldott legyen Örökkévaló Istenünk, Izrael Istene, aki egyedül tesz csodákat. S áldott legyen örökké dicső neve, dicsősége töltse be az egész földet, ámen és ámen. Itt véget értek Dávid, Jisáj fiának imái.

„Salamonnak” – olvassuk zsoltárunk címében, s noha itt a név előtt található héber LAMED betű könyvünkben általában a vers szerzőjére utal, a legtöbb magyarzó jogosan úgy véli, ezúttal azt úgy kell értenünk: „számára”, „írányában”, „érdekében”, ami alátámaszthatja Dávid szerzőségét, hogy azután írta volna a zsoltárt, miután felkaszította fiát, Salamont a trón átvételére. Nyilván ezért fogalmaz úgy, hogy a király szinonimája az első mondatban a királyfi, kérve Istent, hogy hozzon igaz törvényt „a király fiának”. „Ezután a költő a trónra készülő királyhoz fordul, hogy „féljék őt a nap fényénél s a hold mellett”, vagyis a nép

félelemmel teljes tisztelettel tekintsen uralkodójára, amíg a nap és a hold világít, tehát éjjel-nappal, és hosszú időn (sok nemzedéken) át. Versünkben a JOD-RÉS-ALEF gyök szerepel, amelyről már korábban megállapítottuk, hogy a tisztelt teljes félelem igéje a héberben. Érdekes, hogy egyes fordítók ezt a mondatot is az istenfélelemre próbálják meg átértelmezni.

A szerző azt kívánja, hogy a jövődöbeli király úgy szálljon alá a nép számára, áldást hozva alattalóira, „mint rétre az eső, mint a földet áztató zápor”, hiszen a bibliai tájakon az eső mennyiségétől és minőségétől függ a termés, nélküle elpusztul a természet. Az itt előforduló *zarzif* sehol másutt nem található meg a héber Szentírásban (hapax legomenon), de a szövegösszefüggésből egyértelmű, hogy feltételezett gyöke (Z-R-P) csepegés, áztatás jelentéssel bír. Ha már a királyt éltető esőhöz hasonlította, akkor érthető, hogy az igaz emberek virágként fognak elterjedni uralma idején, „míg hold van (az égen)”, vagyis végtelen sok ideig.

„Uralkodjék tengertől tengerig”, a 8. verstől kezdve a szerző a jövődöbeli király akár távoli földrészek feletti hatalmáról szól, bár nincs kizárva, hogy ez a kifejezés konkrétan a Földközi-, illetve a Vörös-tenger, vagy a Földközi- és a Holt-tenger együttes birtoklásáról szól, ami Salamon király alatt ténylegesen fennállt. A „folyam” az Eufráteszre utal, ami egy ideig a salomoni királyság keleti határa volt. Tarsis (görögül Tartessos) annak idején a világ legnyugatibb ismert vidéke volt, a mai Spanyolország délnyugati szélén. Amikor például Jónás el szeretne menekülni küldetésé elől, a korabeli világ legtávolabbi helyére, Tarsisba induló hajóra vált jegyet. A „szigetek” alatt szűkebb értelemben a görög szigetvilágot, tágabb értelemben a Földközi-tenger teljes partvidéki területeit szokta érteni a Biblia. Sába országa minden bizonnyal a mai Dél-Jemen, amelyet „boldog Arábiának” is neveztek, és az arany, a drágakő és a fűszerek hazájának számított (vö. Ezékiel könyve, 27. fejezet 22. vers). Sebea pedig a Nílus feltételezett forrásvidéke lehetett, Afrika keleti részén.

A 16. versben a költő Isten áldásáért folyamodik az ország érdekében. „Legyen bőséges gabona a földön”, írja, ám az itt található *piszat-bar* kifejezés első fele egyedülálló a Bibliában, de a P-SZ-SZ gyök rokona a P-SZ-H gyöknek, ami alapján a szó összefüggésbe hozható a gazdagsággal és a bőséggel. A Libanon hegységre való hivatkozás azt jelenti, hogy fában is olyan gazdag legyen az ország, mint a szomszédos északi terület cédruserdői. Vagy éppenséggel még a hegyek (többnyire kopár) csúcsain is bőséggel érjenek a gyümölcsfák. A városok virágzásával kapcsolatos kívánság nyilvánvalóan a polgári lakosság fejlődését szeretné elősegíteni.

A zsoltár zárómondatai (18–19. vers) nem tartoznak a költeményhez, hanem azok a Zsoltárok könyve második részének lezárását szolgálják, Istent dicsőítve. A 20. vers szerint ezzel „értek véget Dávid, Jisáj fiának imái”. Mivel azonban könyvünkben a továbbiakban is találunk Dávidtól zsoltárokat, ezért a legtöbben úgy vélik, hogy itt egy eredeti, ősi gyűjtemény végére jutottunk, amely később a mai Zsoltárok könyvébe beépült. Mások viszont azt tartják valószínűnek, hogy ez a zárószöveg azért került ide, mert ez a mű volt Dávid király életében írt utolsó költeménye.

Raj Tamás

Egyik Hamasz, másik eb!

– Tudósítónktól –

Hiába omlott össze a tűzszünet, a Gázából érkező támadások egyetlen napi szüneteltetése elegendő volt Ehud Olmert ideiglenes kormányfőnk számára ahhoz, hogy ismét feloldja a blokádot. Előző nap még ugyan azt fontolgatta, hogy a Hamasz rakétatámadásait válaszcsoportokkal kellene viszonznia Izraelnek, majd mégis megnyitotta a Gázába szállítandó áruk előtt az utat, és a külföldi újságírók számára is szabad bejutást biztosított az övezetbe.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján már-már nevetséges az a bizalom, amit ideiglenes kormányunk a palesztinokkal szemben mutat. A júniusban megkötött tűzszüneti megállapodást a Hamasz folyamatosan megsérti. Kormányunk közölte, hogy ha a terroriszervezet ismételtlen semmibe veszi az egyezményt, újra lezárja a Gázába vezető átkelőket, és ellentámadásokat foganatosít. Ezek megtervezésére fel is szólította biztonsági erőinket. A gázai terrorizmus vezetői pedig vígan kacagnak a marokkukba, és Izrael kompromisszumkészségére rakétatámadásokkal válaszolnak, ahogy eddig is.

Az Abbasz vezette palesztin kormány felügyelete alatt álló Nyugati Parton fekvő Ichár faluban palesztinok megkéseltek egy zsidó gyereket. Izraeli telepések emiatt ellentámadásba lendültek, amit Ehud Olmert nyilatkozatban ítélt el. *Ahmed Tibi* palesztin képviselő számon kéri hazánkon, hogy ilyen támadások törtenek zsidó részről, de semmilyen intézkedést nem tett a gyerekgyilkosság miatt. Azt is nehezményezi, hogy a Hamasz támadásai miatt az izraeli haditengerészet nemrég megakadályozta iszlámista vezetők partaszállítását, akik állítólag „humanitárius” szállítmánnyal érkeztek az övezetbe.

Az izraeli kormány intézkedéséről, miszerint 230 palesztin foglyot bocsátott szabadon a decemberi Id al-Adha muzulmán ünnep alkalmából, leginkább a Dzsungel könyve című film egyik jelenete jut eszembe, ami-

kor Mauglinak éneklé Ka, a kígyó, miközben hipnotizálja: „Bízz bennem!!!! Csak bennem!!!!”

Hogy miért? – kérdezheti a nyájas olvasó. Mert kormányunk így szeretne bizalmat előlegezni azoknak a Fatah-közeli palesztin terroristáknak, akiket merényletek elkövetése miatt börtönözték be. Izrael jelenlegi vezetői ezzel a gesztussal azt szeretnék kimutatni, hogy bizalommal vannak a Nyugati Partot ellenőrző Fatah és a legitim palesztin kormány iránt. Külügyminiszterünk, *Cipi Livni* úgy véli, ez a lépés helyes, mert ezzel azt is bizonyította kormányunk, hogy a Hamasszal szemben a Fatahot támogatja.

Az izraeli lakosság jelentős részének véleménye szerint ez a megfontolatlan lépés azt bizonyította, hogy a nagy bizalom részünkről – enyhén szólva – indokolatlan, hiszen az augusztusban elengedett közel 200 palesztin fogoly közül többen is úgy nyilatkoztak, hogy folytatják az izraeli lakosok elleni támadásokat.

A Hamasz pedig egészen addig merészkedik, hogy közel 1500 bebörtönzött palesztin elengedését követeli hazánktól, akiknek jelentős része terrorcselekmények elkövetése vagy azok előkészítésében való részvétel miatt ül.

A terv pedig, miszerint 2008. december végéig kellett volna megvalósulnia az izraeli-palesztin béke megállapodásnak, bizony füstbe ment.

Mea seárim. Nekik mindegy, ki lesz a miniszterelnök

Abbasz palesztin elnök Cipi Livni idealista elképzelésével szemben a februári választásokra vár, és arra, hogy az új izraeli kormányval való tárgyalások majd eredményre vezetnek.

Condoleezza Rice amerikai külügyminiszter jó jövőmondónak bizonyult, amikor kijelentette, hogy képtelenség a békemegállapodást tető alá hozni 2008-ban.

Az együttműködési ígéretek ismét szépek, mint mindig.

Amíg szakadás van a palesztinok között, amíg nem valósul meg a valódi tűzszünet, addig hogyan vezet eredményre bármilyen tárgyalás bárkivel? Amíg Izraelnek nincs új, határozott álláspontot képviselő kormánya, és amíg a palesztin oldal követelése az ún. „hazatérő” palesztinok millióira is vonatkoznak, addig kizárt dolog fehér asztalnál rendezni a béke lehetőségét.

Hazánk hiába kompromisszumképes, hiába a bizalom megelőlegezése gyilkosainkkal szemben, a több millió palesztin betelepítése az új palesztin államba kész öngyilkosság lenne Izrael számára.

Bízunk kell abban, hogy a választásokon az Örökkévaló segítségével jó döntést tudunk hozni, és olyan kormányos kerül hazánk élére, aki hánykolódó hajónkat révbe viszi. És teszi majd ezt anélkül, hogy olyan döntéseket hozna, melyek Izrael létét veszélyeztetik, akkor is, ha a nemzetközi politika más irányt képvisel.

Jelenleg is teherautó-konvoj viszi a humanitárius segítséget Gázába Izrael közreműködésével. *Ehud Barak* biztonsági miniszterünk beleegyezésével pedig az Abbasz vezette legitim palesztin Fatah-kormány 100 millió dollárt küldött a gázai terror-kormányának, azzal a felkiáltással, hogy Gáza készpénzhiányban szenved.

Tragikomikus módon a Hamasz számára a pénzt „Brinks” izraeli pénzszállító páncélautók viszik abból a célból, hogy a Hamasz fizetéseket tudjon adni köztisztviselőinek, és továbbra is finanszírozni tudja a terrorcselekményeket.

Ugyanakkor az ENSZ Izraelt azzal fenyegeti, hogy a gázai blokádot miatt népellenes háborús bűnösöként fogja nemzetközi bíróság elé citalni.

Az, hogy Izrael létét veszélyezteti a terrorizmus, úgy látszik, az ENSZ számára érdektelen.

Schlesinger Hanna
Tel-Aviv

Vitray Tamás: Kiképzés

A televíziózás nagy alakjának életrajza gyermekkori élményekből táplálkozik. Felőtt fejjel idézi fel a gyermekkor világát. Mozaikszerűen rakja össze múltja darabjait. Keserűes történetek váltakoznak önfeledt élménnyel, apró csínytevések halál közeli pillanatokkal, közben az olvasó végigköveti Kisneufeld útját Vitray Tamásig. E két név szinte keretszerűen fogja közre az életrajzot: az első szó Kisneufeld, az utolsó Vitray Tamás. A kettő közé esik a történet, a tulajdonképpeni kiképzés.

A hányatott gyerekkor Dickens és Csehov óta világirodalmi evidencia. Magyar vonatkozásban Móricz, Móra gyerekhősein érezzük a méltatlan szenvedés elviselésének súlyát. E gyermekkori szenvedés kettős irányú: egy családon belüli és egy kortörténeti, mely kívülről hat a fejlődő lélekre. E kettős nyomás alatt a személyiség egy életre szólóan frusztrált lehet, vagy csak azért is bizonyít és feltör, a küzdelem nem töri le, hanem megacélozza.

A címlapról kedves, szeretnivaló, tiszta tekintetű fiúcska néz velünk szembe. E mosolygós szempár még nem sejtetheti, hogy mit tartogat számára a huszadik század közepe. Az „oly kor”, melyről Radnóti Miklós így írt: „... mikor az ember úgy elaljasult, hogy kéjjel ölt, nemcsak parancsra”, amikor az ember életét „vad kényszerképzetek” fonták be.

A főszereplő fiúcska életét is behálózta a félelem. Félt a sötétől, a kutyáktól, később a hulló bombáktól, a gyűlölettől, a razzizáló nyilasoktól. A tárgyi félelem átcsúszott társadalmi félelembe.

A gyerekkor élményeit a szerző zárójelbe téve, egy élettapasztalat birtokában, idősebb fejjel kommentálja. Így ír: „Felőtt fejjel sokat gondolkodom azon, hogy a szorongás, a félelem génjeimben van? Családi örökség, vagy né-tán faj?”

Minden tragikus mozzanat ellenére öröm is vegyül a hétköznapi világába. Nem lehet folyton félni, különösen gyerekeknek. Lehet nagyokat focizni, verekedni, barátkozni, ételekben válogatni és hisztizni. Kertész Imre Sorstalanságában is vannak a szenvedésen átütő, felvillanó derűs pillanatok. Ezek a mozzanatok nem semlegesítik a szenvedés folytonosságát.

Vitray Tamás egyébként kíméletlen őszinteséggel, objektivitással és némi távolságtartással ír a „messze ringó gyerekkor” világának szenvedéseiről. A családi kapcsolatok szövevényes világa elegyedik a külső társadalmi nyomással. A tisztos polgári család óvó burka, a nagyszülők szeretete sem védheti meg a fiúcskát a gyűlölettől és a társadalom külső nyomásától. Ám ezek a negatív tényezők csak megedzik a lelket. Téher alatt nő a pálma – tartja a régi mondás.

A felőtt ember megértő szeretetével és beleérző képességével ír Apaneufeld és a fodrászlány Anna esendőségéről, szerelméről, a csalódásukról. Veres Péter életrajzában olvastam az anyja alakjáról oly belátó megbocsátást, mint Vitraynál. A szerző felmentő szeretettel emlékezik meg auschwitzi tömegsírban nyugvó anyjáról, Kertész Annáról. Szívszorító sorok.

Feltűnik a zsidótörvényekkel terhes honi égbolt. Ez megnyilvánul a család szűkülő egzisztenciális lehetőségeiben, az iskola antiszemitizmusában, mely a verbalitástól a tettegességgig terjed. De mindez provinciális antiszemitizmus a későbbiekhez képest. 1944 vészterhes év. A német bevonulás, a kötelező sárga csillag, a naponta sokasodó rendelethullámok fokozatosan készítik elő a közvetlen életveszélyt.

Ez az életveszedelem fakasztja fel azokat a védekezési mechanizmusokat, melyek szükségesek a továbbéléshez. Jó és rossz emberek veszik körül: gyűlölködők és embermentők. A szerző nem általánosít: tud disztिंगválni.

A háború túlélése után a – szinte magára maradt – nagymama konok elszántsága biztosítja unokája további útját. Kisneufeld közben felszédül, új barátokat szerez, művelődik, és ellenállhatatlan vággyal fordul a színpad és a zene hívogató világa felé. A tájékozódni vágyó fiú új közösségek felé fordul.

Az ezután következő életállomások változatos rendje: az Idegen Nyelvek Főiskolája, a Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége, 1956 kibontakozó hulláma, a nagymama betegsége, a kórházi dekkolás, határátlépési kísérlet, átmeneti tanácsalanság. Bejutás a rádió angol nyelvű, majd sportosztályára, s végül a tévé, mely örök szerelem marad. Erről azonban majd a következő regény szól.

A pszichológusok szerint az ember személyisége életének első tíz évében dől el. Az élet sokszor kegyetlen kiképzése Vitray Tamásból sok pozitív tulajdonságot hívott elő. A küzdőképességet, a belátást, a szakadatlan művelődési igényt, a megújulási képességet és a távolságtartó objektivitást. A gyermekkori Kisneufeldből a pozitív személyiségfejlődés során a magyar televíziózás Vitray Tamása lett.

(Magvető, Budapest, 2008)

László József

Micve-nap a MAZS Alapítványnál

Ismét december lett, és ha december, akkor Micve-nap. Nagy örömmünkre sok önkéntesünk tisztelt meg bennünket azzal, hogy eljött a Bálint Házba, így együtt ünnepelhettük velük őket, hiszen a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány munkáját közel 100 önkéntes segíti az alábbi programokban: Telefonos ügyelet, Adminisztratív munka, Jóléti Butik, Önkéntesek egyéni látogatásai, Kapcsolat program, Kávéházi program, HESZED gyógyászati segédeszköz és gyermekápolási eszköz kölcsönző. Mentor program, Fiala önkéntesek programja a három zsidó iskolából.

Az idén már nyolcadik alkalommal megrendezett hagyományos micve-napi ünnepségünkön *Taly Shaulnak*, a MAZS Alapítvány általános igazgatójának köszöntője után *Kardos Péter* főrabbi megáldotta az önkénteseket, majd *Nagy Judit* fu-lolamuzsikával szórakoztatta a vendégeket, *Garai Róbert* pedig prózát mondott, a műsorok sorát a *Glamour* énekegyüttes zárta.

Kedves Önkénteseink! Nem mondhatjuk elégszer, hogy KÖSZÖNJÜK!

További információ és képek: www.mazs.hu

Tóradisz drágaköberakással (Bécs 1841)

Lódz – bolyongásom egy szellemvárosban

– Tudósítónktól –

Hárommillió ember. A holokauszt minden második áldozata Lengyelországban élt. Minden tizedik lengyel áldozat Lódzból származott, az ország második legfontosabb városából, amelyben minden harmadik ember zsidó volt. Volt. Egy kiirtott kultúra, elvesztett szellemiség maradványain bolyongtam.

Lám, e maradványok között is

ológusok magyarázata szerint az egyre inkább újraéledő antiszemitizmus miatt. És ma, 2008-ban Lódz (is) képes a zsidók nélküli idegenyűlöletre. A városban szerte mindenfelé akaratlanul is belebotlik az ember antiszemita falfirkákba. Olyanokba, amelyekben minket okolnak többek között a 10 százalék körüli általános munkanélküliség miatt. De a „lengyelellenes hangulat”, az „ide-

nek emlékhelyeit –, elegáns és tekintélyes mauzóleumokkal, amelyek közül Izrael Poznanski családjaé Bathyány Lajos Fiumei úti családi „kriptavára” emlékeztet. A kijárat felé haladva rengeteg emléktábla jelzi, hogy voltak sokan, akik fontosnak tartották rögzíteni innen elhurcolt embertársaik, rokonai emlékét. Olyan méltóságügyi kegyhelyet kialakítva, amely tiszteli és sosem feleli a mártírokat. A kérdés csak az, hogy vajon a külföldi vendégeken kívül a helyiek is eljönnek-e időnként egy-egy imát elrebegni a városuk modern arcúlatát megrajzoló zsidó embertársaikért. Mert van egy helyi „sajátosság”, ami biztosan vonz a temető környékére egyes köröket – ez pedig nem más, mint a vadászat. Igen, vadászat, amelynek áldozatai a környéken felbukkanó különleges fajtájú sas-madarak. Mindezt a temető gondnoka osztja meg velünk, mindenféle furcsállkodás nélkül, lévén ő maga is részese a vadászatnak. „Vodkás rongydarabokkal és vodkába áztatott kenyérdarabokkal csinálunk csalit ezeknek a ritka fajta madaraknak, amelyek – ha mázlink van, és nem is ritkán – felújultan hevernek a sírkövek mellett, így különösebb nehézség nélkül tudjuk őket hazavinni és megenni, vagy értékesíteni egyedi húskat.”

A temetőtől nem messze található a volt gettó területe. Ma üres, bár nem annyira elhagyatott és rendezetlen, mint a városi gettó egykori helyszíne. Ezzel együtt lengyel kísérőm inkább taxizna, mert gyalog „veszélyes lehet” a kivilágítatlan környék. Így a gettó külső részét csak az autóból láthatom, igaz, nem sokat mulasztok: szegényes régi házak, sehol egy üzlet, sehol egy járókelő. Sötétség. A város belvárosához közeli volt gettóközpontban szállunk ki. Itt majdhogynem jellegtelen épületek között barangolunk. A járókelők többsége tisztában van a hely múltjával. Senki nem tud semmit a jelenlegi zsidóságról. Fogalmuk sincs arról, merre van az egy szem működő zsinagóga. Azon kívül, hogy egy innen bevagonírozott amerikai ismerősöm egykori lakhelyét keressük, más dolgunk nincs. Nem is igen lehet. Elvágódunk a rasszista, fasisztoid falfirkákkal terhelt utcák sötétségéből. Barátném nem győz szabadozni a honfitársai által produkált szenny miatt.

A belváros fénydíszen úszik, igen ünnepi külsőt kölcsönöz a szezon első hava is, de valahogy mégsem tudom kiítani magamban a gondolatot: hová lettek a város lakói?! Azok, akik felépítették azt? Akik felvirágoztatták azt?! Egy aprócska téren érdekes bronz szoborcsoport tagjaként egy asztal körül ül Poznanski és másik két „gyanús nevű” üzletember. Békés, szivarozó, társalgó urak társasága. Nem messze tőlük Arthur Rubinstein ül egy zongora mellett – szintén a város szülőlté. A városé, amely a filmvilág egyik fontos szereplője: a szintén zsidó származású Roman Polanski itt szerzett filmes diplomát 1959-

ben, és Lódz filmakadémiáját a mai napig a jobbak között emlegetik. Arról nem is beszélve, hogy David Lynch, a szürreális alkotásairól ismert amerikai rendező (Twin Peaks, Mulholland Drive) néhány éve felfedezte magának a várost, és külön új kultuszt is teremtett a helyi filmes világnak. Ez a sci-fi és a horror műfaj kedvelői számára vonzó hangulat azonban egybecseng azzal, amit én is éreztem: homályos, ködös, lassú, ijesztően magányos és kísérteties. Olyan szürreális. Épp, mint az, hogy innen minden egykori harmadik helyi lakost kiirtottak...

Wallenstein V. Róbert
New York

akad olyan különlegesség, amely még mindig lehet elég ok arra, hogy idecsalogasson olyanokat, akiknek számít a zsidóság e történelmivé szénesedett láttelele. Például Lódzban van a világ legnagyobb zsidó (családi) síremléke: korának leggazdagabb zsidója, a város iparának fellendítője, *Izrael Poznanski* családi mauzóleuma. Ugyanakkor – Auschwitzot leszámítva – Európa legnagyobb zsidótemetője is itt van, az 1892-ben végelegesített formájú, 40 hektáros sírkertbe mintegy 160 000-en temetkeztek.

Pont. A múlt jelene halott.

Hetekkel a lengyel kirándulásom után is sokk van bennem. Jobban felkavar az üresség, mint Auschwitz felfoghatatlan borzalma. (Az ember mégis egy élő közegbe készül, nem pedig a világégés központjába.) A város turisztikai kiadványai mind előkelő helyen és formában említik meg a „zsidó Lódz” kínálta lehetőségeket. Igaz, az internetes ajánlóban precízebben fogalmaznak: „virtuális városnézés”... Merthogy valóságos emléke már nincs annak, hogy a valamikor „lengyel Liverpoolnak is nevezett, zsidó befektetők által textilipari fellegvárrá emelt Lódz minek és kiknek is köszönheti elhalt virágzását. Poznanski, aki egymaga tízezreknek adott kenyérkeresőt állást, ironikus módon talán az egyetlen kivétel – egykori belvárosi villája ma a város történelmi múzeumának helyszíne. A 19. század második felében tündöklő központi gyárépülete, a „Manifaktura” ma a városlakók legnagyobb büszkesége. A hatalmas épületben az elmúlt években egész Európa legnagyobb renoválási munkálatát fejezték be! Ingatlanbefektetők ügyeskedésének eredményeként kulturális, kereskedelmi és szórakoztató központot adtak át két évvel ezelőtt. Egy „megapláza” trendi „old school” stílusban, ahogy ez manapság olyan divatos... Az egy csekélyke apróság, hogy a működtető nagyvállalkozók történelmietlen pitiánerségből egy szót sem ejtenek a genocídium piaci hatásáról az épület múltját elegáns köntösben ismertető internetes honlapjukon. Igaz, a maguk világát élők, minek emlékeztessék egymást arra a gaztettre, ami 1939 és 1946 között történt Lengyelországban. Ott, ahol még egy évvel a háború után is képek voltak zsidók gyilkolására...

Nem csoda egyáltalán, hogy a valamikori askenáz centrumban ma már mindössze egy zsinagóga működik, alig pár száz hittestvérünk számára. A többség egyrészt odaveszett, másrészt a pár ezer visszatérő is idővel odébbállt, történészek, szoci-

genek beáramlása” vagy épp a helyi focisapat rossz szereplése miatt is. Ezzel együtt, amikor lengyel barát-némval bolyongunk Lódzban, azok a helyiek, akiket beavatunk, miért is vagyunk a városban, készségesnek, már-már segítőkésznek tűnnek. No azért nem mindenki annyira magabiztos, amikor a „zsidó Lódz” iránt érdeklődünk. (Nehéz úgy ajánlani valamit, hogy ma már nincs...) Azért a zsidótemető környékén minket útbaigazító középkorú férfi határozott. „Jól ismerem a temető vidékét. Gyermekkoromban sokat jártam oda. Iskola helyett ott bolyongtunk a haverokkal. De maguk minek mennek oda?! Maguk már nem gyerekek...”

A temető egy lakótelep mellett terül el. A bejárat egy távoli, eldugott kis utca felől nyílik. Nem bírom ki addig. Felmászom a romos téglafalra – üres. Mármost hatalmas mezőt látok először, valahol a távolban mintha sírkövek is volnának... Míg odaérünk a bejárathoz, kutya sétáltató asszonyokat kérdezzük a helyi zsidóságról, arról, hogy ismeretük szerint vannak-e itt még temetések. Szolid, de távolságtartó modorban győznének meg arról, hogy „itt már nincs antiszemitizmus, és sok ezer zsidó él békében a

városban, akikhez nap mint nap jönnek a gazdag rokonok Izraelből meg Amerikából...” Halleluja! De azért még nem a megnyugvást lelkialapotában léptünk be a sírkertbe. Ez már a másik oldal, itt azonnal a sírokra leülünk, sőt, örömmre viszonylagos rendezettségére is. A ravatalozó szilárd alapokon, a koros sírkövek már kevésbé. De legalább meg lehet őket közelíteni. Ahol el lehet olvasni valamit, ott is csak jiddisül, nyoma sincs sehol lengyel sírfeliratnak. Ez is mutatja, milyen elszigeteltségben éltek erre felé a zsidók. A temető közepe fele már látni modernebb sírokat is – rabbik, a tudományos és szellemi élet alakjai-

Van fogalmad?

Mint már hírül adtuk, munkatársunk, *Naftali Kraus* következő, 19. kötete Az Ősi Forrás sorozatban rendhagyó módon egy zsidó Fogalomtár lesz, közel 600 szócikkkel. Megszereztük a közlés jogát, így olvasóink elsőként kapnak bő szemelvényeket az ismert szerző napokban megjelenő új könyvéből. Az alábbiakban kivonat a bevezetőből. *A szerk.*

Fogalomtárnak hívom – nem tudom, helyes magyar kifejezés-e ez –, ami azt jelentené, hogy itt egybegyűjtöttem olyan zsidó fogalmakat, amelyeket minden zsidónak illene ismerni. A legtöbb fogalom vallási töltetű, hiszen a zsidó nép elsősorban ebben a köntösében jelenik meg önmaga és a népek előtt – immár néhány ezer éve.

Fölösleges mondani, hogy „a teljesség igénye nélkül” gyűjtöttem össze azt a közel 600 szócikket, amelybe sűrítve találja az olvasó a zsidó múltat és jelent, és talán valamelyes utalást a jövőre is. A versenyfutás az idővel, valamint az „egyszemélyes zenekar” itt is jelentős faktorként minősíthető-minősíti a munkát. Minden hibáért-tévedésért a szerző a felelős. A héber szavak-kifejezések az újhéber, szfárádi kiejtéssel íródtak. Sem au, sem ű, sem áj; sem ortodox, sem neológ kifejezőmódok – csak a ma használatos héber. Ebből a könyvből meg lehet tudni, mi az, hogy krismelájnolni, és mi az, hogy káppará (Pesten geppóre), de nem lehet jiddisül megtanulni. Az egy más diszciplína.

* * *

Főként a terjedelem okozta érthető korlátozások miatt, a Fogalomtárban nincsenek személyek, még Mózes mesterünk sem, és nincsenek könyvek, még Maimonides 14 kötetes JÁD-ja sem. Ezek talán egy következő kötetben – ha Isten éltet. Itt csak a teljesen alapvető fogalmakat találja az érdeklődő olvasó, aki, ha zsidó, gyökereit keresi, és azon ismeretbeli hiányosságait akarja pótolni, amelyekről homályosan tudja-sejti, hogy hiányzanak neki, csak nem volt kit megkérdőzni.

Az alapvető fogalmakat igyekeztem az élet minden területére kiterjeszteni. A családi élet, a konyha, a zsinagóga, a megélhetés, a gyereknevelés fogalmai – ezek azok a fogalmak, amelyeket száz évvel ezelőtt majdnem minden magyarországi zsidó ismert. Ma kevesen ismerik, és ezért nemem, hogy itt-ott a Fogalomtár egyfajta „zsebrabbi” szerepét is be fogja betölteni, addig, amíg az érdeklődő részletesebb és kompetensebb választ nem talál kérdésére. „A többi pedig menj és tanulj meg” – mondta Hillél egy betérni szándékozó nem zsidónak.

Naftali ben Dvora Kraus

ÁDÁR – a zsidó naptár 12. hónapja (Viszántól). A név babilóniai eredetű. Szökőévben (l. o.) két ~ van, ezáltal az év egy hónappal hosszabb lesz. A hagyomány szerint ennek a hónapnak hetedik napján született – és hunyt el – Mózes mesterünk, és ebben a hónapban van Eszter börtje (l. o.), valamint púrjm ünnepe (l. o.) is.

ÁDMOR – (héber) az Ádonénu, Morénu Vörábénu (Urunk, Tanítónk, Mesterünk) rövidítése. Rendszerint a chászid rebbéket nevezik így.

ÁDRÁN – (héber rövidítés: Ávot dörábi Nátán) rabbi Nátán Misnája. Az Atyák Misnájának mintájára írta, illetve szerkesztette rabbi Nátán, a babilóniai, aki Jehuda, a Fejedelem kortársa volt. Ádrán tulajdonképpen egy talmudi traktátus, amely az Atyák Misnáját magyarázza, értelmezi. Két olvasatban jutott el hozzánk, a) és b) verzió, bár a Talmudban (az ún. „kis traktátusok” között) általában csak az első változat szerepel.

AFIKOMÁN – (görög) utóétel. Szédereste a kettőtört középso mácesz nagyobb része. Ezt elrejtik, és a lakoma végén fogyasztják el, kvázi utóételként. Ez után már nem szabad semmit sem enni, és inni is csak vizet. Bevett szokás, hogy a gyerekek elcsenik az ~t, és csak jutalom ellenében adják vissza. Jiddis szólásmondás egy idős emberre: „Úgy látszik, sok ~t evett...”

ÁFRÁ LÖPUMÉ – (arameus) „Homokot a szájába!” Talmudi szitok annak, aki illetlenül beszél. Értelme: fogja be a száját. A Talmud (l. o.) a bibliái Jóbbal kapcsolatban idézi, amikor az kifakadt az isteni gondviselés ellen (Bava Batra 16.a).

ÁGGÁDÁ – legenda (lásd midrások). Ágádtá (arameus) a Talmud (lásd ott) elbeszélő részei.

ÁGUNÁ – (héber) lebélyözött asszony, vagyis egy férjzett zsidó nő, akinek eltűnt a férje. Egy ilyen nő addig nem házasodhat újra, amíg férje nem ad neki válólevelet (getet – lásd ott), vagy amíg minden kétséget kizáróan be nem bizonyosodik, hogy férje meghalt. Sok tragédia forrása ez. A halacha és a rabbik nagy erőfeszítéseket tesznek egy ilyen ~ „felszabadítására”, olyannyira, hogy megelégednek egy tanúval is, aki a férj halálát igazolja, míg a zsidó törvénykezés minden más esetben előírja a két tanút.

ÁHÁVÁT HÁSEM – (héber) az Örökkévalót szerette. A Tóra kimondja: „És szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet, egész szíveddel, egész lelkeddel...” (5Mózes 6,4-5). Bölcsseink ezt úgy értelmezik, hogy a zsidó ember viselkedésével szerettesse meg az emberekkel az Örökkévalót, azáltal, hogy rendesen viselkedik, becsületesen kereskedik... (Joma 86.a alapján).

(folyt. köv.)

A szerkesztőség bizonyos kommentárokkal nem mindenben ért egyet.

Évtizede adták át a börtönkapolnát Baracskán

Az ünnepi alkalomból hálaadó istentiszteletre gyűltek össze a börtönlelkész szolgálatban részt vevő egyházak képviselői. *Bölcskei Gusztáv* püspök, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöke, *Szénási Jonathan Sándor* intézeti lelképásztor, *Spanyi Antal* római katolikus megyéspüspök, *Jánosa Attila* győri börtönlelkész, valamint *Schönberger András* főrabbi szolt a megjelentekhez.

A büntetés-végrehajtás országos főrabbija elmondta, hogy az ország összes börtönében ő egyedül lelkigondozza a zsidó vallású fogvatartottakat. Ebben a szolgálatban a keresztyén lelképásztorok, lelkészek és plébánosok segítségére van utalva. Jó érzés számára, hogy általában véve pozitív, segítőkész hozzáállással találkozik.

Szénási Jonathan Sándor bejelentette, hogy *Vencel György* kántor sajnos előre nem látott akadály miatt mégsem tudott eljönni, így akaratlanul is be kell mutatni, mint jelent a szolgálat „ökumenicitása”: most ő énekl el a 126. zsoltárt (héberül).

Az intézet részéről Cseri Zoltán ezredes, intézetparancsnok és *Csöti András* vezérőrnagy mondott köszöntőt.

(GeSheR-HÍD)

Schönberger András főrabbi

DEUTSCH GÁBOR

László és Helén

Lászlóval két és fél évtizede hozott össze a sors a Mefém szövetkezetben. Az üzem neve többször megváltozott, előtte is más volt, utána is, fúzió révén új felirat került többször is a kapu fölé. Ez akkoriban szokás volt, a gyár, üzem nem szűnt meg, legfeljebb átalakult. László esztergályosként dolgozott. Elkerültünk a Mázsai utcai telephelyről mind a ketten is összefutottunk. Lányuk felnőttként a liturgia-előadó szakon nálunk, az ORZSE-n tanul. Helénke sajnos nemrég elment az örök életbe. László a csapást nem tudja kiheverni. Elbeszélgettünk kettőjük életéről, talán ez a kis írás segít megőrizni Helénke emlékét és vigaszt nyújt az özvegy férjnek.

László 1934-ben született Pesten. Apja Bicskén látta meg a napvilágot, az aranyműves mesterséget tanulta meg. Elhelyezkedett a főváros szívében, a Király és a Dob utcát összekötő Gozdu-udvarban, Weisz néni műhelyében. Az arany értékes fém, de aki vele dolgozik, nem biztos, hogy gazdag ember. Sőt, kimonodottan szegény is lehet. Ilyennek bizonyult László apja is. Tűrhető lakást béreltek a Szondi utcában, de nem tudták fizetni, így Kőbányára, a Bihari útra kerültek egy egyszerű lakásba. Lászlónak három testvére van, egy fiú, két lány. Gondjukat szaporította, hogy az apát munkaszolgálatra vitték be. Közben a zsidótörvények nehezültek, csillagos házba kellett a családnak vonulnia, az Augusztá-telepre, amely hírhedt nyomortanyaként vált ismertté. Lászlóék tapasztalták, méltán sorolták e kategóriába lakhelyüket. Az apa elvesztette a fonatát, nem tudta, hol találja a családját. Rejtély, de valahogy megtudta címüket, és emberi körülmények közé, a VI. kerületi Bajnok utcába költöztek. A viszonylagos kényelem nem soká tartott, mert a gettóba kellett vonulniuk. A Nagydíófa utca 16.-ban kaptak lakást. Az apa állandóan járta a bekerített területet, hogy élelmet szerezzen

családjának. Súlyos bombatámadás érte a város azon részét, ahol a gettó állt. Őt férfi nem ért le az óvóhelyre, akik együtt járták az utcákat, keresve valami ehetőt. Bomba csapódott a közelükbe. Három holtestet megtaláltak, egy súlyos sérüléssel túlélte a robbanást, az apa azonban eltűnt. Nála voltak az iratok, a családi fényképek, semmit meg nem találtak. Keresték a hírhedt fürdőben a Kazinczy és a Dob utca sarkán, amely akkor hullaházként szolgált, amiért később fürdőként nem üzemelt. Lebontották, a Balett Intézet próbaterme működött a helyén. Keresték a Klauzál téren, ahol szintén gyűjtötték az eltávozottakat, de soha meg nem találták. A Jad Vasem Intézet őrzi emlékét, valóság, Izraelben élő nővére vitt be dokumentumokat.

Iskoláit László az Üllői úton kezdte meg a háború előtt állami intézetben. A hittant vendégtanár, Schalk Anna tanította. Nagyon szerette, és nem felejté el előadásait. A háború után a Bérkocsis utcában, a rabbiképző épületében működött a Tarbud nevű iskola. A héber nyelv oktatására különös gondot fordítottak. Cionistákhoz is járt a Délibáb utcába, két évig ott is lakott. A Cion Hámákábi szervezet foglalkozásain vett részt. 1949-ben megszűnt a Tarbud. A 7. osztályt valahol elvégezte, de dolgoznia kellett menni, mert anyagi helyzetük ezt követelte. A nyolcadikat munka után, esti iskolában végezte el. Apja nyomdokain haladva, aranyműves szeretett volna lenni, és a zene is érdekelte.

Korábban már zongorázott, és a cionistáknál gyakorolhatott. Jelentkezett a Munkaerő-tartalékok Hivatalánál. Az illetékes elvtárs összecsapta a kezét: aranyműves? A szocializmusban erre a haszontalan fémre nem lesz szükség. A vasnál is értékesebb lesz. Akkor legyen rádióműszerész – javasolta László. – Aból is annyi van, hogy Dunát lehet velük rekeszteni – szellemeskedett az illetékes. Édes fiam, mi a vas és acél országa leszünk. Szükség van vasöntőre, bányászra, a vasipar számos ágára, például maróssra, esztergályosra.

László erről a szakmáról néhány-

szor hallott már, pontosabban nem tudta, micsoda, de jobb híján ezt választotta.

A Váci úti Szerszámgyárgyára került. Gyárpótló intézmény. Két évet tanult László, letette a vizsgát, s ott maradt vagy hat hónapig. A normát egy kezdő szakembernek is teljesítenie kellett, különben „kuncogott a krajcár”. Bejelentette, hogy távozik, ez nem volt könnyű annak idején. Az üzem hozzájárulása kellett, különben „munkahelyéről önkényesen távozott” beírás került a dokumentumba. László is így járt. Bárhová jelentkezett, sehová nem vették fel. Egykori cionista társa segített barátjának. Neve Filöp Gyuri.

Az apja szintén aranyműves volt, tehát a főntiek szerint már nem csoda, hogy ő is esztergályos lett. Szövetkezetben dolgozott. Ez az alakulat, hogy „ipari szövetkezet”, a fiatalabb generáció számára ismeretlen. Kellér Dezső szavaival a magán, az az maszkek szféra megszüntetésének egyik módszere volt a szövetkezetek alapítása. A magánkisipart nem államosították, hanem közös „népi műhelyekbe” tömörítették őket. Legtöbbször maradtak piciny pince- vagy üzlethelyiségükben. A tucatnyi minüzem egy egységet képzett. A műhelyek egykori tulajdonosai lettek a tagok és segédek az alkalmazottak. Hacsak egy bizonyos összeget be nem fizettek, hogy ők is taggá válhassanak. A Joint is támogatta a tömörülést, részint azért, hogy a vidékről Pestre költözött boltos vagy kisiparos ne maradjon kenyér nélkül. A pesti kisiparosok jelentős része zsidó volt, így az új formátumban is jelentősnek bizonyult a számuk. Mivel több helyen volt rá igény, a szombattartást is meg tudták oldani egy bizonyos ideig, amíg volt annyi jelentkező, hogy miattuk egy műszakot lehetett üzemeltetni.

A körülmények elképesztőek voltak. A tisztálkodást egy lavór biztosította. A hatalmas ideiglenesnek tekintette az intézményt, egy lépcsőfoknak az államosítás előtt. De az ötlet életképebbnek bizonyult, mint kiagyálói gondolták. A dinamizmus, a váltás gyors lehetősége egyik gyártmányról átállni egy keresettebb

másikra, nem okozott különös gondot, és ez életképességüket bizonyította. Gyámolító pajzsként állt fel a Kiszöv, ha bajba kerültek, a rosszat a jól működővel összeolvasztották. Volt ilyenkor disputa; így azonban az emberek nem kerültek az utcára, saját erőből kicsiny kócerájokból modern üzemcsarnokot is tudtak létesíteni, megfelelő öltözővel és mosdóval. Mint fent írtuk, az intézmények neve állandóan változott a profiljuknak megfelelően. Példánkban a Fémfeldolgozó Szövetkezet Mefém, majd Fémbútor lett. László így került a Dankó utcából a Mázsába, majd egy másik telephelyre.

A zenét változatlanul szerette, de lemondott róla, hogy művelje, hallgatója maradt. Szó, ami szó, megbecsült esztergályos lett.

Helénke szülei Lengyelországból származtak, az 1920-as évek végén Brüsszelben telepedtek le. Lányuk 1938-ban született. Megjárták a poklot, az anya és lánya túlélte, az apa Auschwitzban maradt. Helénke Brüsszelben járt iskolába. Anyja megismerkedett egy egykori partizánnal, aki hősiessé vett részt az ellenállási mozgalomban. Imponáltak egymásnak, megházasodtak. A partizán – nevezzük Csillagnak – Kárpátaljáról származott. Talán a honvágy miatt nem érezte magát jól Brüsszelben, 1952-ben Budapestre költöztek. Az anyának és lányának ez nehéz próbatételt jelentett. Magyarul nem tudtak, franciául és jiddisül beszéltek. Igen rendszer lakáshoz jutottak a XIII. kerületben. Valószínűleg Csillag kartárs révén. Ő az Óbudai Hájógyárban helyezkedett el. Megtudta hamarosan, mi a különbség a hangzatos ideológia és a valóság között. Kelet-Európa egyirányú utcának bizonyult. A visszautat erős záruk (sokszor műszakiak) védte. Az anya és lánya ahányszor a város nevét meghallották: Brüsszel, annyiszor lábadt könnybe a szemük. Helénke kereskedelmi iskolát végzett, neves szcipari vállalatnál helyezkedett el, amelyet mindenki Unicum Gyárnak hívtak és hív ma is.

Azokban az időkben gyakran rendeztek, különösen állami ünnepek előestéjén, műsoros, táncos esteket. László egyik munkatársának felesége munkahelyén ilyen eseményre került sor. Meghívta a fiút, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy bemutasson neki – mint mondta – egy szép leányt. László nem tiltakozott, így is-

merete meg Helént. Meggyőződhetett arról, szakértője nem túlzott. Megkérdezte a lányt, nem lenne-e kedve sétálni a Duna-parton, az igenlő válasz után sétáltak egy nagyot. László hazakísérte, a lány közölte, ugyan most elmege nyaralni, beutalót kapott valahová, de ha visszajön, jelentkezik. Mint mindig, most is megtartotta szavát.

Egy évig járták együtt Budapest utcáit, 1959 őszén megházasodtak. 1961-ben született Judit lányuk. László már nem emlékszik pontosan, honnan tudta meg Helénke, hogy a Dob utca 35.-ben az ortodox tagozat munkatársat keres. Fixler bácsi, az elnök csak annyit kérdezett a fiatalasszonytól, hogy milyen idegen nyelven beszél. Elmondta, hogy jiddisül és franciául. Fixler Herman elnök úr bólintott, és Helénke évtizedekig lelkiismeretes munkatársa lett az ortodox közösségnek, a kilének. Valóban minden kérést igyekezett teljesíteni.

Az anya és Csillag úr házassága nem volt sikeres. A férfi el is költözött otthonról. Az anya mindig is vágyott Belgiumba, szülőföldjére, az első alkalommal vissza is tért oda. De ugyanabba a folyóba kétszer belepni nem lehet. Úgy látta, ez a Brüsszel nem a régi. Sok az ember, nagy a sürgés-forgás, így Izraelbe vándorolt ki nővérehez. Helénke és László kétszer meg is látogatta. Él-ményekben gazdagon jöttek mindkét alkalommal vissza. Sajnos az anyja a nyolcvanas évek derekán behunyta szemét, a Szentföldön van eltemetve. A volt férj, Csillag úr sincs már közöttünk, ő a Kozma utcában alussza örök álmát.

Az évek múltak, László nyugdíjas lett, Juditot érdekelte a judaizmus közelebről, be is iratkozott levelező tagozatra az ORZSE-ba.

Igen, az évek múltak. Helénke megbetegedett. Betegen is, amíg erővel bírta, bejárt a munkahelyére. Fizikai értelemben elhagyta a családját. Szellemi értelemben biztosan nem. László meglátogatta a nagyon pedáns, gyönyörűen berendezett XIII. kerületi lakásán, néztük a családi képeket, lányát, vejét, unokáját és természetesen Helénke fotóit. László halkan annyit mondott felesége fényképére mutatva: ő tudott volna neked mesélni. Riporter vagy író veszett el benne. Vizsgátlani nem próbáltam.

A szó ilyenkor kevés. Az írás egy kicsivel több.

Birsalmaillata volt annak az ősznek is, amiről most szólni akarok.

A szigorú Bóth Márta tanító néni egyetlen zsidógyereket sem engedett az ünnepre való hivatkozással kimaradni az iskolából, hanem azért a jankiperrel még ő is kivételt tett. Arra a napra még házi feladatot sem írt elő, hanem azt már nem állotta, hogy maliciousan meg ne jegyezze:

– Ravaszak voltak ám a ti őseitek, meg a Mózes apátok! Hát a nyári nagyvakációra egyetlen ünnepet sem hagytak?

– Hát aztán minek is hagytak volna? A nyári nagyvakáció az magától is ünnep – mondta a nagyszájú Rosenberg Gyuri. Neki lehetett feleselni, a legnagyobb hentesüzlet a vásárcsarnokban az apjái volt. Tréflit árult, sőt gyártott, nem koptatta a templom padjait sem, de azért ünnepnap sóllemmel köszönt neki mindenki, mert az adományozás terén nem volt szűkmarkú.

Hát igen! Még szinte meg sem nyíltak az iskola kapui, még lángolt a nap a Sajó felett, és már itt is volt a roshasóne. Mire a rettegett, felfoghatatlan tízedes törtek magyarzatáig jutottunk volna, meg már beállt a „szükséz”. Sokszor még a szimhat torá napján is lehetett fürdeni, igaz, libabőrösen, lila szájjal cidriztünk ki a vízből. Ha meg az ősz felbőszült, előresietett, még mindig lehetett pecázni, görbítet gombostűvel szélhajtó küsz, piros szárnnyú keszeget fogni. Néha még a szemerkélő esőben is kijártunk a folyóhoz, mert hát a Sajó, az volt a mindenünk.

Hiába kiáltozott utánunk nagyapó, hogy a sátrat összebarkácsolni, az almát, diót, koszorús fűgét felkötni jöjjünk, hiába kajtatták fel szépszámú nagybácsik, nagynénik az egész házat, az egész Búza teret, az egész Miskolcot, Tomi unokaöcsémét és engem nem lehetett megtalálni. Legalábbis a sátoros ünnepek végéig nem, mert az édességeket leszedni már előkerültünk. A szükséges után már szívesebben maradtunk otthon, mindjárt elmondom azt is, hogy miért.

Dicsekedhetek vele, de a komatálát mégsem ők, a jó falusiak találták ám fel, mint ahogy az ünnepek jó részét is a zsidóktól koppintották. A Löwy-udvarban ahány család, ahány háziasszony csak volt, szűkeszi sátorbontás után mind főzött birsalmasajtot. Hogy a nemes verseny hogyan és mikor alakult ki, arra már a legöregebb ember sem emlékezett, mint ahogy nem emlékezett senki arra sem, hogy a roskadozó egyemeletes ház, ott, a Rudolf-kaszárnya mellett, mikor épült és miért hívták éppen Löwy-udvarnak.

Akkoriban én már folyékonyan olvastam, de akár kívülről is fel tudtam mondani Petőfi Sándor Szeptember végén című költeményét, ám a Löwy-udvar nem nyílt kerti virágok, hanem a birsalma illata lengte át. A ház végében, a baromfiólak mögött négy hatalmas birsalmafa kínálta sárga gyümölcsét, közös tulajdon, ahhoz hozzányúlni nem volt szabad a legvászottabb gyerekeknek se. Még a hullottakat is kosárba kellett szedni, a ház

CSOMÓS RÓBERT

A birsalmasajtot

asszonyai kivágták belőle a rosszat, azután az osztozkodásnál abból is ki-ki egyenlően részesült. Csak a Braunstein Laci mert egyszer beleharapni egybe, mi meg őt körbeállva csodálkoztunk rajta, hogy az istennilya mégsem csapott bele a derült égből. Végül is egy hét múlva érte el az égi büntetés, a Búza tér tülfelén lakó nagyobb fiúkkal király-csúnt játsva elvesztette az irigvelt és csodált színes üveggolyóit.

De hát nem is ezt akartam elmondani, amit eddig leírtam, nem is tartozik a tárgyhoz.

Bizonyos, hogy a nőkkel együtt születik a hiúság, és az ördög vénkorukban sem bírja ki belőlük. Egyszer a félig nyitva felejtett konyhaajtón beleselkedve a magam szemével láttam, ahogy a kilencéves Reich Marika vízben áztatott krepp-papírral pirostotta az arcát, a kedves mamája pedig egy dunsztosüvegéből éppen málnaszörpöt vegyített a rottyogó birsalmafőzetbe.

Szaladtam is a hírrel nagymamához.

– Aha! Hát ezért olyan különös jó ízű és üvegszerűen áttetsző a birsalmasajtotok! Na, mi az idén túlteszünk rajta.

Mert hogy eszmélő gyermekkorom, de biztos, hogy annál is sokkal régebbi idők óta, nemes versengés folyt a háziasszonyok között a birsalmasajtot illetően. A csodafegyver már megvolt, azt a nagy egy játékkészletben nyáron felfedezte, megvette. Ho-

mokozáshoz való fémformák voltak, nyuszi, báránka, mackó és más alakokra szabva. Eladdig a fantáziátlan háziasszonyok mind a sablonos bordázott, közepén üres pudingformába öntötték a birsalmafőzetet, amely ott megkocsonyásodva, szeltemelve került a ház asztalára, éppúgy, mint ajándékképpen a szomszéd-ságnak átküldözve. Az üveges áttetszőség és a fenséges íz tette, hogy minden évben a Löwy-udvarban lakó egyetlen tisztviselő család, a Reich postamester asszonya vitte el a pálmát.

Fehér kontyát büszkén félreecsapva, az ipari titok és a csodafegyver birtokában kevergette fakanalával nagymama az ideiglyöztest. Mit neki málnaszörp, mikor áfonyaszörp is létezik a világon! Majd most megmutatjuk annak a kekk úrnőnek, mit tudnak az iparosok asszonyai.

Mikor a Reich Marika a fehér damasztzalvétával letakart második helyezettel beállított, a „mi” diadalmas készítményünk már ott hűlt, kocsonyásodott a spájz (na, számra verne nagyapó a magyartalanságot), bocsánat, az éléskamra polcain.

Bizony hogy táva maradt a szája mindenkinél, amikor az ingyencsaládok előtt alamusz mosollyal kitakartam a damasztzalvéta alatt hozott komatálát. Még aznap a körfolyosó rozszant vaskorlátján áthajolva, egymásnak átkiabálva, egyhangúlag győztesnek hirdették ki nagyanyám birsalmasajtotját.

Nagymama diadalmas napja után a hosszú körfolyosó végén, a sötét lépcsőházban futottam össze Marikával. El sem fogadta tőlem a celofánpapírba csomagolt szívet, amit a számtól elspórolva, a saját szerelmem szívem helyett kínáltam fel. Mindent tudott, hiszen látott, sőt nyelvet is öltött rám, mikor beleselkedtem. A régóta megígért csokolózás helyett fityiszt mutatott, és zordan kijelentette, hogy mégis Győri Alihoz, a műbútorasztalos fiához fog feleségül menni.

Így azután a rákövetkező évben már minden lakásból nyuszik, mackók, bocik, de főként szívek vándoroltok szomszédától szomszédig. Győri Ali az udvaron azzal dicsekedett, hogy már meg is csokolta a Marikát. Úgy mardosta a szívem a fájdalom, hogy azt hittem, belehalok.

Aztán elszállt minden a füstbe. A büszkeség, az öröm, a fájdalom, a szerelem, minden. Csak ha ősz elején a birsalma illatát érzem, akkor jön vissza néhány szomorú percere.

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden szombat délután. 06-20-311-9402.

Festmények vétele! Budapesti galéria a Dohány zsinagóga szomszédságában magas áron, azonnali készpénzfizetéssel vásárolja 19. és 20. századi neves magyar festők műveit. Antik 2000 Stúdió. Üzlet-cím: 1077 Budapest, Wesselényi utca 9. Tel.: 06-1-344-2728, 06-20-924-5370. www.antik2000studio.hu

Fejfájással és mozgásszervi panaszokkal küzdő betegeimet várom Szent István körüli rendelésben csütörtökönként. Időpont-egyeztetés: 30/205-7375. Dr. Rosenberg Agnes.

Újlipótvárosban garzonlakás turisták-nak kiadó. Tel.: 226-4109.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ nagyméretű és kisebb festményeket, **ÉZÜSTTÁRGYAKAT**, porcelánokat, régi álló-, fali- és díszórákat, **BRONZ-, FA-ÉS MÁRVÁNYSZOBROKAT**, barokk bútorokat, **TABERNÁKULUMOT, SZEKRETERET, RENESZÁNSZ DOLGOZÓSZOBÁT** veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN**. Tel.: 214-4850, 06-20/323-4104.

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gáz-készülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Háziorvosi és eu. fogl. rendelés Zuglóban, XIV. Róna köz 6. Szerda-csütörtök 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 251-8525.

Fogorvosi rendelém címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. I. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermeknek körülmétét vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistület@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermekket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Gyűjtő vásárol ezüsttárgyakat, cukor-dobozt, gyertyatartókat, tálcákat, gyümölcslámpákat, evőeszközöket (hiányosat is), judaikatárgyakat stb. T.: 06-20-476-7144.

Könyvnyomtatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomtatás. Meslinger: 315-0264.

A Chevra Kadisa sírásót keres a Kozma utcai temetőbe. Jelentkezés Kálmán Tamás igazgatónál: 413-5500/127.

Keresem a balassagyarmati származású Doman Ferenc hozzátartozóit. Levélcím: C. István, H-2660 Balassagyarmat, Thököly u. 16.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzhst.t-online.hu
ujelet01@freemail.hu

Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUB
IBAN:
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomtatás:

VEZSPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

„Fitness Akadémia” diplomás maszszőr (referenciával) teljes felszereléssel, háznál vállal relaxációs és sportmaszszázst. Dobrovits Sándor: 06-30-860-3854.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.-Murányi u. sarok, a Garay térnél. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Minibuszok és taxik rendelése. Rep-téri és temetői transzferek, iránytaxi Balatonfüredre, Bécsbe és Prágába is. 06-20-951-2325, peterminibusz@gmail.com

VIII. ker., Horánszky u.-ban 120 m²-es lakás hosszú távra kiadó. 06-20-410-2113.

Középkori zsidótörvények

Kirekesztés és megszorítás pénzügyi köntösben (3.)

Az eskü

A túlnyomóan iratlan magyar szokásjog születte jogbizonytalanság a 16. század fordulóján kodifikációs törekvéseket váltott ki. Néhány sikertelen kísérlet után II. Ulászló megbízást adott Werbőczy Istvánnak, országbírói ítélmesternek, hogy a magyar törvényi és szokásjogi teljes joganyagot foglalja rendszerbe. Werbőczy a megbízást teljesítette, és a „deák” nyelven írt művet szerzője „Tripartitum opus juris consuetudinarii in clyti regni Hungariae” címmel 1514-ben készítette el, amelyet a király szentesítő záradékkal ugyan ellátott, de annak törvény alakjában való kiadása elmaradt.¹

A Hármaskönyv, amelyet sokszor bélyegeznek a magyar nemesség kiváltságai jogi megalapozásának, harmadik része 36. fejezetében emlékezik meg a zsidókról. Megállapítja, hogy „... zsidóknak az ő jogaikra nézve többféle és különböző és több helyen az üdvösséggel ellenkező kiváltságaik vannak”.² Emellett a Tripartitum vezet ki a zsidó esküt³, amely annak az eskünek mintája, melyet a zsidóknak a keresztyények ellenében kell tenniük.⁴

Pénzügyi megszorítások

A törökök 1683-as sikertelen bécsi hadjárata után a szövetségesek Buda várát 1684-ben, majd 1686-ban újra ostrom alá vették. A második ostrom sikeresnek bizonyult, a vár a szövetségesek kezébe került, az ott élő jelentős zsidó közösséget kirabolták, s 1686. szeptember 2-án és 3-án majdnem teljesen elpusztították. Mindkét ostrom idején a zsidók is részt vettek a vár védelmében.⁵

Még korábban, Hunyadi Mátyás uralkodása alatt került sor az adózási rendszer szigorítására, a termény- és pénzáradékokat sokszor erőszakkal is elvették. A só ebben az időben vált hivatalos fizetőeszközzé. A sanyargatás újabb formájaként megjelent a „füstpénz”, ami a korábbi kapudót váltotta fel. Összegében ugyanúgy 18-20 dénár befizetését jelentette, azonban nem telkenként, hanem háztartásonként kellett fizetni. A tized, a kilenced, valamint az egyforintos földesúri járadék a jobbágyok termelésének 35-45%-át tették ki.

Mátyás halála után a bevételek csökkentek. A kilencedet és a tizedet a mezővárosi lakosságra is ráterhelték. A dézsmát ismét terményjáradékban szedték, a királyi városok pedig a bérelt földek után szintén kilencedet fizettek. A jobbágyok ebben az időben évi egy forint adóval, heti egy nap robottal, kilenceddel, tizeddel, havi egy csibével, évi két libával, valamint tízportánként egy hízott disznóval adóztak. A török hódoltság idején gyakran a magyar földesurak és a törökök egyaránt behajtották ugyanazt az adót. A legborzalmasabb adófajta az „emberadó” volt, ugyanis a törökök bárkit elhurcolhattak.⁶

A zsidóság sanyargatása is hatalmas méreteket öltött. Az 1578. évi II. törvény cikk kimondta, hogy „a zsidókat és az anabaptistákat, akiknek házuk van (akik Magyarországon igen kevesen vannak), hogy mennél előbb kiköltözzenek, kétszeres adófizetésre és teherhordozásra szorítsák”.⁷ Hasonlóképpen a 1593. évi IV. törvény cikk alapján „az oláhok, rácok, ruthének és a molnárok,

Orosz, angol korrepetálást vállalok. 06-20-410-2113.

Idősgondozást, felügyeletet, ápolást, takarítást vállalom napközben. Bejárónői teendőkben jártas, megbízható középkorú hölgy vagyok. Kérésre referencia biztosítható. Tel.: 06-30-845-3801, egész nap.

HÁZASSÁG

Megözevgyült, diplomás, jó megjelenésű barátom részére 45-55 közötti, stabil partnert keresek. „Szimpátia” jellegre a kiadóba.

18 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu

Salom társközvetítés. Tel.: 316-0265.

a jobbágyok módjára, a zsidók pedig és az anabaptisták fejénként adóznak; és pedig az anabaptisták fejénként tizenkét dénár, a zsidók pedig húsz dénár fizésenek”. A törvény megállapítja azt is, hogy „az oláhok, rácok, ruthének és azokat a molnárokat is, a kiknek a folyóvizeken saját jobbágyalmuk van, úgyszintén a zsidókat és anabaptistákat is adózásra kell szorítani”.⁸

Az 1625. évi XXVIII. törvény cikk a fentieket úgy egészítette ki, hogy „ne csak az érintett kapuk adózzanak, hanem az alispánok, szolgabírók, meg az esküdt úlnökök, a szokáshoz képest lelkiismeretesen vonják taksa fizetés alá az egytelkes és czimeres meg a menekült nemeseket, valamint a kunokat és jászokat, nem különben régi szokás szerént, a zsidókat és anabaptistákat, (de ezzel az országba be ne kebelezzék) továbbá a meg nem rótt falukat, egyházi nemeseket és szabadosokat; végül azokat a kiváltságolt mezővárosokat, a melyeknek kapuik nincsenek, úgy szintén a molnárokat, akiknek almuk van, meg a szénégetőket és favágókat is”.⁹

Mindeközben a királyi Magyarország területén a szabad királyi városok előzték zsidó lakosságukat, így a zsidóság arra kényszerült, hogy a nyugat-magyarországi földesúri nagybirtokosok védőszármái alatt keressen menedéket. Zömük a burgenlandi nagybirtokokon a Kanizsai, majd Esterházy család tulajdonában álló úgynevezett hét községben (Kismarton, Nagymarton, Köpcsény, Kábold, Lakompak, Németkeresztúr, Boldogasszony) telepedett le. A 17. század folyamán a Pálffy, Batthyány és Esterházy családok birtokaikra külföldi zsidókat hívtak be és telepítettek le, amivel birtokaik gazdasági fellendítését kívánták elérni.¹⁰

A zsidókkal szerződést kötöttek, amelyben szabályozták mindkét fél jogait és kötelezettségeit is. Ez a magánjogi szerződés lett az alapja a zsidó községek közjogi testületként való működésének. Gyakori forma volt ezenkívül a földesúr által kiadott privilégiumlevél (védlevél), amelyben a szerződéshez hasonlóan rögzítették a zsidó közösség vallási intézményeit (zsinagóga, iskola, temető, mézarszék, borkimérés) és a közigazgatási jogosítványokat (adószedés, bíraskodás). Erdélyben Bocskai István, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György fejedelem

(folytatás a 8. oldalon)

Hírek, események röviden

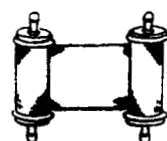
– **Adományok.** Dr. Bakos Judit 15 ezer Ft-ot, Rác Zsuzsanna 50 000 Ft-ot, Földes Gábor 100 000 Ft-ot küldött az Igaz Emberekért Alapítványnak a vézskorszakban zsidó üldözöttek életét mentő Jad Vasem-kitüntetettek megsegítésére.

– **Pontosítás.** A december 1-jei számunkban megjelent RIF-szappanokat temettek c. cikkben tévesen jelent meg, hogy az eseményen Löwy Tamás főrabbi vett részt. Valójában Deutsch Róbert, a Rabbitestület igazgatója jelent meg.

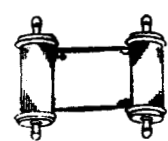
בר מצוה

A Bethlen téri templomban hívták fel először a Tórához *Kapitány Frigyest, Káláb ben Jöhajsuá Méir hákajhént* bár micvája alkalmából. *Kálmán Tamás* főkantort zoltára után *Deutsch Róbert* főrabbi mondott avatóbeszédet. Felhívta figyelmét gyermeki kötelességeire, buzdította őt a hagyományok megtartására, majd a Mindenható áldását kérte további életútjára.

Az imádkozást követő kiduson a család nevében *Beer Iván* tanító szavak kíséretében meghatottan üdvözölte a közösség új felnőtt tagját, ezt követően Frici mondott köszönetet szüleinek, rokonainak, családjának a feléje irányuló szeretetért, a főrabbinak pedig a felkészítésért.

IMÁIDÓK

Templomok	Péntek este Jan 2.	Szombat reggel Jan 3.	Péntek este Jan 9.	Szombat reggel Jan 10.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	17.30	10.00	17.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	16.00	9.30	16.10	9.30
Vasvári P. u. 5. (lubavicsi)	17.30	9.00	17.30	9.00
Thököly út 83.	17.30	9.00	17.30	9.00
Hunyadi tér 3.	16.00	9.00	16.10	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	16.00	8.00	16.10	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	16.00	8.00	16.10	8.00
Alma u. 2.	16.00	8.00	16.10	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	16.00	7.30	16.10	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	17.00	9.30	17.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	16.00	9.00	16.10	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.00		17.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	17.00		17.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.00		17.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.00	9.00	17.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	15.50	8.00	16.00	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	15.50	8.00	16.00	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	16.00	8.00	16.15	8.00
Pécs (Füzdő u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

Január 2.	péntek	Tévét 6.	Gyertyagyújtás: 3.46
Január 3.	szombat	Tévét 7.	Szombat kimenetele: 4.57
Január 6.	kedd	Tévét 10.	Ászárá bötévét böjt
Január 9.	péntek	Tévét 13.	Gyertyagyújtás: 3.54
Január 10.	szombat	Tévét 14.	Szombat kimenetele: 5.05

Programajánlat

JANUÁR

Generációk Klubja (Hunyadi tér 3., főlelelet)

5.: A zongoránál Szirmai Zoltán, az MR. nívódíjas zongoristája.

12.: Vendégünk Rusznák Rita, a Zsidó Múzeum számos kiállításának tervezője-kivitelezője.

19.: Várhalmi Judit mentálhigiénikus 10 éves előadás-sorozatának utolsó programja!

26.: Tota Péter Joel rabbi nem csak a hetizakaszról ...

Valamennyi hétfői program 15 óra-
kor kezdődik.

A csonttrikulást megelőző tornát csütörtöki napokon, az ünnepek kivételével a szokott időpontban tartja Halmosi Ágnes gyógytornász.

Budai Micve Klub (II., Frankel Leó út 49.)

10. (szombat) 19.00: Klubest. Filmvetítés, csevegés, tea és kávé mellett. Ezen az estén a Tutira kamuzunk c. francia vígjátékot tekinthetik meg.

17. (szombat) 19.00: Ormos Mária történész Válságok és megoldások c. előadásán vehetnek részt kedves vendégeink.

24. (szombat) 19.00: Sándor Pál rendező, forgatókönyvíró és producer, több nemzetközi díj nyertese, egy elbűvölően kedves személyiség lesz a klub vendége. A házigazda: Bóta Gábor.

27. (kedd) 16.00: WIZO-ülés.

31. (szombat) 19.00: A tavaly klubunkban nagy sikert aratott Darvas

Ferenc zenész, zeneszerző lesz a vendégünk. Mesél, zongorázik, zenészfeszámoló mutatványokkal kápráztat el bennünket. Oravecz Mária pedig régi filmdalokat és operettrészleteket énekel.

ÁLLANDÓ PROGRAMJAINK

Január 5-én, 12-én, 19-én, 26-án (hétfőnként) 16.00 órától karbantartó torna csonttrikulációs betegeknek. A foglalkozásokat, melyek a körzet tagjai számára ingyenesek, Halmosi Ágnes gyógytornász tartja.

Január 7-én, 14-én, 21-én, 28-án (szerdánként) 18.00 órától hébernyelvtanfolyam. Tanít: Simonyi Anna.

Január 8-án, 15-én, 22-én, 29-én (csütörtökönként) 18.00 órától Frankel Baráti Kör. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Vasárnaponként talmud-tóra oktatás 3-14 évesek részére 10.00-11.30-ig. Információ: 06-30-491-8140.

Halálozások

Megrendülten és fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy *Goldmann Mária*, drága Marika 61 éves korában örökre itt hagyott bennünket. *Kardos Péter* főrabbi Salgótarjánban búcsúztatta, családja és nagyszámú barátja, tisztelője jelenlétében. A kántori teendőket *Kardos László* kántor látta el. Marika a zsidó közösség aktív tagja volt. Fontosnak tartotta, hogy gyermekeinek és unokáinak is átadja a szülői házból hozott vallási ismereteket. Áldott legyen az emléke! (x)

Van egy régi zsidó történet az imádság eredetéről

Miután Isten megteremtette az emberiséget, így a legenda, megkérdezte angyalait, hogy mi a véleményük a világról, amit Ő megalkotott. Egyvalami hibádzik, mondták az angyalok. A hangok, melyek a Teremtőt magasztalják. Így hát, a történet szerint, az Úr megteremtette a zenét, a madarak énekét, a szél suttogását, az óceán moraját, és a muzsikát ültette az emberek szívébe is.

Székelyhidi Hajnal az Operaház magánénekes, az ORZSE tanár, székvezető-helyettese és hangképzéstanára. Kedvesen csengő hangja, figyelmessége és énekeiről folyó szókra is kiszűrődő dallamai az ORZSE szerves részévé váltak, mint egyfajta muzikális brand. Az elmúlt évtized végzett kántorai mind tanítványai voltak. *Fekete László* tanár, nemzetközileg is jegyzett és elismert főként vezetésével biztosítani szerették a hazai kántorutánpótlás jövőjét. A művésznő életében az éneklés mellett egyre fontosabb szerepet tölt be a tanítás, holott a rabiképző előtt nem volt semmilyen kapcsolata a kántorzenével. Sokszínű élete folyamatosan változik, de azért vannak biztos pontok.

Az életemet kitölti a családom, van egy 18 éves lányom, és még mindig ugyanaz a férjem – mosolyodik el pajkosan az alapvetően és permanensen életvidám művésznő. – Azért mondtam, hogy még mindig ugyanaz a férjem, mert az Operaházban a harmadik év után az egyik kolléganőm megkérdezte, hogy még mindig ugyanaz-e a férjem. A zene mellett a másik fő foglalatosságom a tanítás. Egy jó darabig nagyon aktív és sokat vállalva műveltem a pályát, az Operaház és a sok utazással és próbáknál járó kinti szerepléseket.

Nagyon-nagyon régen, 91-ben debütáltam az Operaházban az Éj királynőjével, amelyet még sok szép szerep követett. Emellett elkezdtem az Interoperettet, amellyel 8 közös évem volt. Mindig úgy hozta az élet, hogy több lábom álltam: közben ugyanis elkezdtem tanítani a Shakespeare Színiakadémián, ahol hangképzést oktattam színíróknak. Amikor annak idején felkértek, egy olyan énekest kerestek, aki a klasszikus zene, az operet és a musicalek világában is jártas. A Színiakadémián kezdődött el tanári pályafutásom, 3 évig tanítottam ott. Nagyon izgatott, hogy kipróbáljam magam ezen a területen is. Akkor döbbeneni rá, hogy nagyon szerettek tanítani. Közben *Kármán György* tanár úr idehívott a rabiképzőbe, akkor indult a kántorok hangképzése – mondja lelkesen.

Honnan ismerték egymást? – Nagyon régi volt a kapcsolatunk. Tízennyolc évesen, miután felvettek a konzervatóriumba, Gyuri bácsi – aki fogalomnak számított az intézmény falain belül – volt az én első korrepetitorom. Mindenki imádta, a 21. század utolsó reneszánsz emberei közé tartozott. *Neumark Zolival* együtt kerültem ide, akivel még a hakis és a konzis korból ismertük egymást: ő lett a korrepetitor, én pedig a hangképzéstanár. Tudtuk, hogy valami olyasmit csinálhatunk, ami történelem, szolgáltatás-ként tekintettünk a kántorképzésre.

Az első év tömény gyönyörűséggel telt el, először klasszikus zenét akartunk tanítani, de én is rengeteget tanulhattam a kántornövendékektől. Még az év elején a korábban zenei képzést nem kapott *Zucker Imi* szinte elhűlt, amikor a skálázásról beszéltem neki, a félév végén már ő kérdezte, hogy na, mikor skálázunk? Észrevettem, hogy nemcsak klasszikusok kellene a tananyagba, hanem szabadon választható imák is. Ezek később olyan népszerűvé váltak, hogy minden vizsgaanyagba betettünk egy-egy kötelezően választható imát.

A diákok imákat vagy klasszikus műveket választottak inkább?

Ma előbb tanítjuk nekik a klasszikus számokat, mint az imákat, és ez nem véletlen! A régi nagyok zenéje

Interjú Székelyhidi Hajnallal

komoly felkészülést és zenei háttérrel igényel, mivel a művek nehézségükben sokszor veteksznek egy áriával vagy preklasszikus dallal, amely tele van díszítéssel, és biztos technikát követelnek. A szakma minket igazolt. Két célt tűztünk ki a kántorképzés kezdetekor: a hagyomány őrzését és azt, hogy kántoraink ne ösztönből énekeljenek, hanem megbízható technikai tudással bírjanak. Az igazán szép, vérétes imákat szerettük volna átadni, amelyek komoly értéket képviselnek.

– *Eszerint a Shakespeare Színiakadémia előtt abszolút nem tanított?*

– Nem, sőt azt gondoltam, hogy nem lenne türelmem hozzá. Nagyon érdekes, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor elkezdtem tanítani, kötődni kezdtem diákjaimhoz. Minden gyereket önmagáért szeretek, függetlenül attól, hogy mennyi tehetség van benne. Kölcsönösen egymás életének részévé váltunk...

– *Tehát amikor tanít, több, mint egy tanár?*

– Igen, és erre szükség is van, mivel az éneklés idegi kérdés. Ha belül, az agyban a dolgok felbomolnak, akkor az befolyásolja, sőt egyenesen gátolhatja az énekeseket. Éppen ezért én rögtön észreveszem, ha valami bántja a tanítványomat. A hangképző tanár egy kicsit pszichológus is. Olyanok nekem a tanítványaim, mintha a gyerekeim lennének. Amikor az első félévi vizsgakoncerten kijöttek a színpadra öltönyben, elegánsan, hogy együtt el-énekeljék közös számukat, jó volt nézni őket, és egy kicsit elérzékenyültem. És ez a kötődés mind a mai napig megmaradt. Mi elsősorban nem énekeseket keresünk itt a kántorképzőben, hanem elhivatott fiúkat. Az már csak hab a tortán, ha mindehhez még jó hangjuk is van.

– *Mit tesz akkor, ha valakinek nincs vagy nem elég jó a hangja?*

– Ugyanúgy veszem, mint a többieket, és azt néztem, hogy miért került ide. Lehet, hogy az adott kántorjelöltnek nincs carusói hangja, viszont hiteles és óriási tudás áll mögötte. Mindenként a saját személyisége alapján kezelek, és soha nem zavart, hogy milyen adottságai vannak. Ez nem egy operaénekeseket képző intézmény, nekünk már akkor nyert ügyünk van, ha akár csak egyetlenegy, a liturgiát ismerő zsidó fiatal, férfival több lesz a zsinagógákban. Elsősorban a hangjuk használatára szeretném megtanítani őket, a saját adottságaikon belül. A lényeg, hogy szépen imádkozzanak, ismerjék az imaanyagot, és az, hogy komolyan gondolják a pályát.

– *A vallási ismeretek hiányát hogyan tudják pótolni?*

– Nagyon sokan úgy jelentkeznek ide, hogy nem a családjukból hozzák a jiddiskájt ismeretét, mivel közben kimaradt egy-két generáció. Miattuk jó, hogy a kántorképzés előtt még ott van a négyéves liturgika szak, ahol megtanulhatják az alapokat. Ezután indul el a hangképzés, a kántorképzés, amelyet Klein Ervin és Fekete László főként urakkal együtt viszünk. Hatalmas mennyiségű anyagot kell leadnunk és főként elsajátíttatnunk diákjainkkal, azt szoktam mondani, hogy Verdi-ös-

szes, kotta nélkül... Először a tanárok feléneklék, felveszik az imákat, majd a diákoknak magnóról kell megtanulniuk őket újra és újra visszajátszva, ameddig nem tudják kívülről. A lért, zongorakíséretes kotta nagyon ritka.

– *A magnóról tanulás és a sok anyag nem riasztotta hallgatóikat?*

– Nincs más, ezt csak így lehet megtanulni. Ehhez hihetetlen szorgalom és elhivatottság kell, mivel a tanulmányok rengeteg energiát emészt fel. Klein Ervinhez jár a társaság nagy része, és ő elképesztő türelemmel oktatja a leendő kántorokat. Én a hogyanra tanítom a diákokat, Klein Ervin és Fekete László pedig magára a kántoranyagra. Egymásra épül a két dolog, de nekem kicsit könnyebb, mivel én magammal hozhatom a kottáimat, Ervin viszont fejből éneklé fel a dalokat és tanítja a kántorjelölteket. Óriási felelősség van a vállán, rajta múlik, hogy mit és milyen tisztán, szépen tanulnak meg a diákjaink.

– *Nagyon érdekes, hogy az életéről kérdeztem, és rögtön a diákjairól kezdett el beszélni.*

– Hát igen, akárhonnan nézzük is, a tanítás egy örök szerelem.

– *Imáinkban rengeteg érzélem és emelkedettség van, ahogyan Önben is. Ezt hogy tudja feldolgozni, mennyire élte át őket?*

– Aki konzervatóriumba jelentkezik, azért megy énekesnek, mert valamit meg szeretne mutatni önmagából, tehát a személyiségét helyezi a középpontba. A kántoroknál teljesen más a helyzet, hiszen ők közösségük küldöttei, közösségüknek háttal énekelnek, és az ima szövege a fontos, nem pedig az, hogy ki éneklé. Kántorjelölteinknek először még az is óriási gondot okoz, hogy a vizsgán ki kellett menni a közönség elé és meghajolni, nem is beszélve a klasszikus zene nagy részben romantikus témájú számairól...

– *Fel merték vállalni az érzelmeiket?*

– Nem (*nevet*), vagy csak nagyon ritkán. De többek között ezeknek a számoknak és a sok nyilvános szereplésnek köszönhetően teljesen megváltozott a fellépésük. Ma már úgy kezelik a színpadot, olyan bátran és otthonosan, mint egy profi.

– *Hisz a zene pszichológiai hatásaiban?*

– Hogyne, a zenét terápiaként is használják, és rengeteg mindenre jó, a gyógyítástól kezdve a beszédhibák javításáig.

– *Eddig főként nagy szerelméről, a tanításról beszéltünk, holott számos más területen is aktív.*

– Egyre inkább a koncertezés, a kamarazenélés és a műhelymunka felkacsingatok. Az utazásos produkciókat már nem preferálom annyira. Az ORZSE-n is rengeteg még a tennivaló, a Zsidó Egyetemnek például nincs kotatára, az elhunyt nagy magyar kántoroknak a rádió archívumában lévő anyagát az egyetemnek archiválni kellene. Aztán ott vannak a kántorok koncertek, hogy minél több helyen szerepeljenek a fiúk, és minél több emberhez juttassák el a zsidó kultúrát. Egy koncert megszervezése óriási feladat, de nagyon sokat segítenek benne a körzeti elnökök, és persze a rabbi is.

– *Mit érez, amikor Ön lép fel?*

– Magamért kevésbé izgulok, ennyi, a szakmában eltöltött év után nagy meglepetés nem érhet. Százszor jobban féltém viszont tanítványaimat.

– *Sokszor velük is énekel.*

– Igen, ilyenkor nagyon izgulok, nem lenne tanácsos megnézni a vérnyomásomat...

– *A kántorzene az ORZSE előtt milyen szerepet töltött be az életében?*

– Semmilyen, minden nap egy új dolog és tapasztalat volt. A kezdetektől fogva sokat tanultam a diákoktól. Külön büszkeséggel tölt el, hogy Kelet-Közép-Európa egyetlen rabiképzőjében taníthatok. Ez egy külön világ, amely rabul ejtett. Hiszem, hogy nem véletlenül kerültem ide. Főnt döntötték el az irányt...

Szilágyi Iván Péter

Kalandom az Új Élettel

– Jó napot! Kérek egy Új Életet! – mondom az egyik aluljáró újságárújának.

A férfi rám néz, szemében sem cinkosság, sem ellenségesség, csak úgy megkérdi:

– Maga is...?

Na most aztán mit mondjak: meséljem el neki az életemet? A családom eredetét? Izraeli látogatásomat, a Dohány utcai zsinagóghoz fűződő érzelmeimet? Vagy mondjam azt neki, hogy á, nem. De miért tagadnám meg hovatartozásomat? Csak azért, mert mögöttem hosszú sor áll? És a válaszomat legalább hatan hallanák? Legyek slágfertig és mondjam azt, hogy nem a magam részére leszek? Megkért a szomszédasszony. És mi lesz, ha ezzel a válasszal nem éri be, és visszakérdez, hogy a szomszédasszony zsidó-e? Hátranézek, és legszívesebben azt mondanám, hogy félreértett. Én egy Hócipót kértem. Nem, ezt nem mondhatom, mert akkor esetleg megkérdi, hogy szánkóznai tetszik menni? És akkor legalább nyolcan hallanák, hogy a Kékestetőre megyek, és nincs még hócipóm. Az ember ne fecsegye ki a hétfégi titkait. Nem beszélve arról, hogy mi van akkor, ha vannak köztük hó- és cipóellenesek?

Nem, ezt nem mondhatom. De akkor mit mondjak? Hogy inkább adjon egy Nők Lapját? Előbb fel kell készülnöm, hogy abból mekkora galiba lehet. Ez esetben nem kérdezhetsz meg, hogy „maga is...?” – hiszen látja, hogy abból vagyok. Legfeljebb azt a kérdést teheti fel nekem, a szinglinek, hogy megromlott-e a házasságom és tanácsra van-e szükségem. Akkor meg el kéne mesélnem, hogy hányszor nem mentem férjhez.

Úristen, milyen lapot kérjek, mit mondjak? Végignézek a mögöttem álló kisebb tömegen, mely nem oszlik, és mindenki drukkol, hogy mi lesz ebből. Heuréka! Kérek tőle egy Búvárlapot. Igaz, soha nem merültem még le a tengerek mélyébe, de állítólag soha nem késő elkezdni. Úgyis szükségem van sportolásra, ezt zengi minden médiahangszóró. Már majdnem kértem tőle, amikor hirtelen földrajzilag beazonosítottam kis hazánkat, és rájöttem, hogy nincs is tengerünk. Mi hasznát venném télen Közép-Európában a „hogyan találjuk meg a korallokat a Földközi-tengerben” kérdéskörnek? Elvetve. Egyre rosszabbul érzem magam a bőrömben, már semmi drukk mögöttem, inkább dörmögés hallatszik.

Milyen lapra tudok jó és nem kompromittáló választ adni? Próbálkozom a Varrás-Horgolással? Nem, még megkérdezi, hogy tudok-e horgolni. És nem csaphatom be, hogy azt mondom, yes, amikor még kötőtűt sem láttam életemben. Kezdek kifogyni az ötletekből, kezdek izzadni, és kezdek félni, hogy elmegy az utolsó metrő.

– Tudja mit? Nyugodtan adjon egy Új Életet, mert ezt a régít már unom. Egyébként magam is...

– Parancsoljon.

Hónom alatt az Új Élettel elhagyom az újságárust, az aluljárót, és elindulok felfelé. Odafent hátha egy új élet vár rám.

Bozsán Eta

Középkori zsidótörvények

Kirekesztés és megszorítás pénzügyi köntösben (3.)

(folytatás a 7. oldalról)

zsidó orvosokat tartott. Bethlen török zsidókat telepített le, akiknek 1623-ban kiváltságokat adott. Kiváltságlevelét az 1627-es gyulafehérvári országgyűlés is megerősítette.

Ezek után született meg az a magánjogi jellegű szabályozás, amely rögzítette, hogy a „zsidókat meg úgy a harminczadok, mint a vámok haszonbérletétől elmozdítsák”.¹¹ Ezt a normát erősítette meg a zsidóknak a vámok kezelésétől való elmozdításáról szóló 1649. évi LXXIX. törvénycikk, amely a „zsidóknak a vámok kezelésétől való elmozdítására nézve megújítja az e részben hozott cikkelyeket”. A rendelkezés alapján azonban minden vármegyében, ahol a vámszedésre „efféle zsidókat”¹² alkalmaztak, az illető vármegyének „az alispánjai, hivatalvesztés büntetése alatt, vagy ha ők érdekelve volnának, mások, akiket a vármegye helyükbe tesz, az illető vármegyének kéhez kapható előkelőbb, a jogban járatos nemeseivel és egyik vagy másik szolgabírónak vagy esküdtársnak a jelenlétében előrebocsátott két törvényes megintás után, az ilyen vámszínhelyre menjenek ki és ott jelenjenek meg, ahol is teljes hatalmukban álljon azt a falut vagy mezővárost, a melyben azt találják, hogy a vámot ilyen zsidó kezeli, kiderítvén előbb a dolog valóságát, egyszerűen s minden tétozás nélkül elítélni és azonnal elfoglalni és (minden jogorvoslat kizárásával) a legközelebbi végvidékhez alkalmazni”.

Összességében megállapítható, hogy a középkori Magyarország pénzügyi jogalkotása nem segítette elő a hazai zsidóság asszimilációját, sőt egyes esetekben kifejezetten megneghízte azt.

Ifj. dr. Lomnici Zoltán

¹ Ld.: Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része; Dialóg Campus; Budapest–Pécs 2002; 81.

² 1868-ban az igazságügy-miniszter vélemlényt kért tőle a szegénytelen középkori „zsidó eskü”-ről, mire ő egész tanulmányt írt „A zsidó eskü múltja, jelene és jövője” címmel. Ennek hatására törölték el a megalázó esküformát. Ld.: Hollósi Zsolt: 130 éve hunyt el Lőw Lipót szegedi főrabbi; tanulmány; Reményi; 2006/2.; 1. old.

³ A mohácsi ütközet után a székesfehérvári országgyűlésen, melyen Szapolyai Jánost királlyá választották, az is határozatba ment,

hogy a zsidók az egész országból kiűzessenek, azonban a pozsonyi országgyűlés, melyen Ferdinánd választottat, megsemmisítette e határozatot.

⁴ „Továbbá, jóllehet nem czélom, hogy a zsidókról írjak, minthogy a zsidóknak az ő jo-gaikra nézve többféle és különböző és több helyen az üdvösséggel ellenkező kiváltságai vannak és különben is az uzsorákról ítélni veszedelmesnek látszik, mégis mivel gyakran megtörténi, hogy a zsidókat a keresztények ellenében eskütelre kötelezik és ítélik, tehát azt véltom, hogy a zsidók esküjének mintáját e munka végére illeszsem.”

Vö.: Kohn Sámuel, A zsidók története Magyarországon a legrégebbi időkől a mohácsi vészig Athenaeum; Budapest.; 1884, 327.

⁵ Vö.: Orbán Ferenc; i.m.; 7.

⁶ Ld.: Csizmadia Andor: Bürokrácia és Közigazgatási reformok Magyarhonban; Gondolat; Budapest 1979. 5–7.

⁷ 1578. évi II. törvénycikk, 3. §

⁸ 1593. évi IV. törvénycikk, 1–2. §§

⁹ 1625. évi XXVIII. törvénycikk, 3. §

¹⁰ Vö.: Kubinyi András: Fejezetek a magyarországi zsidóság középkori történetéből; in.: Évkönyv 1992–1995; Országos Rabiképző Intézet; 132–134.

¹¹ 1630. évi XV. törvénycikk, 2. §

¹² 1649. évi LXXIX. törvénycikk, 1. §

Tisztelt mobilvécét üzemeltető társaság! Köszönjük karácsonyi üdvözlőlapjukat, de kérjük, hogy roshásánára ne küldjenek...